

پیام نوریها

public channel

✓ کانال پیام نوریها در سال 95 با هدف تهیه جزوات و نمونه سوالات افتتاح و از همان ابتدای تاسیس کوشیده است با تکیه بر تلاش بی وقفه، کارگروهی و فعالیت های بدون چشمداشت کاربران متمایز خود، قدمی کوچک در راه پیشرفت ارائه خدمات به دانشجویان این مرز و بوم بردارد.

@Payamnorria

telegram.me/Payamnorria

رایگان است و همیشه رایگان میماند

اطلاع از اخبار و دانلود جزوات و نمونه سوالات

[برای ورود به کانال تلگرامی پیام نوریها کلیک کنید](#)

" کانال و خانواده تلگرامی پیام نوریها "

با عضویت در کانال و به آرشیو زیر دسترسی پیدا کنید

✓ تمام نمونه سوالات به روز تا آخرین دوره

✓ جزوات درسی

✓ بیش از ۱۰۰ فلش کارت درس

✓ اخبار به روز پیام نور

✓ فیلم و فایل آموزشی اختصاصی

✓ انجام انتخاب واحد و حذف و اضافه

✓ پاسخگویی به سوالات دانشجویان

✓ معرفی گروه و انجمن های پیام نوری

✓ طنز و توییت دانشجویی

به یکی از بزرگترین کانال های پیام نوری بپیوندید

[برای ورود به کانال تلگرامی پیام نوریها کلیک کنید](#)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خلاصہ جامعہ شناسی انحرافات اجتماعی

نویسنده:

احمد بخارایی

فصل اول: کلیات

- ◀ جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی با این فرض که افراد بشر، محصول شرایط اجتماعی‌اند، رفتارهای انحرافی افراد را در متن زندگی اجتماعی تحلیل می‌کنند.
- ◀ هنجارهای اجتماعی شامل ۳ دسته ارزش‌ها، آداب و رسوم و قوانین است.
- ◀ اگر یک شخص برخلاف هنجارها رفتار کند، منحرف و کجرو قلمداد می‌شود.
- ◀ جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی به شناخت علل بیرونی در ۳ سطح خرد، میانه و کلان همراه با تحلیل واحدهای اجتماعی متناظر با هر یک از سطوح ۳گانه تحلیل یعنی واحدهای تحلیل اشخاص، گروه‌ها، سازمان‌ها، نهادها و ساختارها می‌پردازد.
- ◀ شرح لفظ فقط پوسته ظاهری واژه را کنار می‌زند اما تعریف، به شناخت می‌رساند.
- ◀ اگر انحراف، یک عمل باشد پس باید نظارت و مهار اجتماعی برای مقابله به قصد زدودن و راندن انحراف، به صحنه آید و به دنبال تقویت تعهد در وجدان جمعی و هنجارشکنان باشد.
- ◀ اگر انحراف، یک عکس‌العمل تلقی شود، به صحنه آمدن مهار اجتماعی، فقط به جابجایی منحرف و از متن به حاشیه رفتن او می‌انجامد و حل مسئله را دشوارتر می‌سازد.
- ◀ انحراف اگر طبیعی تلقی شود، به آسیب‌شناسی روانی و اگر غیرطبیعی قلمداد شود، به آسیب‌شناسی اجتماعی سوق پیدا می‌کنیم.
- ◀ اگر انحراف طبیعی تلقی شود، به دام نظریه‌های زیستی - اجتماعی افتاده‌ایم که در آنها منحرف، بعنوان یک لذتجو ترسیم می‌شود.
- ◀ بنابر رویکرد طبیعی بودن انحراف، شرط نخست درمان درد اجتماعی عبارت است از لزوم مهار و سلطه اجتماعی.
- ◀ اگر در سطح کلان به تحلیل پدیده انحراف بپردازیم، نقش عواملی نظیر بی‌نظمی اجتماعی، واپس ماندگی فرهنگی، نبود انسجام اجتماعی، طبقات اجتماعی، سازمان‌شکنی اجتماعی و بطور کلی نظریه‌های احساس فشار همگانی پا به عرصه تحلیل می‌گذارند.
- ◀ اگر در سطح میانه به تحلیل بپردازیم، نقش عواملی نظیر جامعه‌پذیری، شهرنشینی، تعارض نقش‌ها، فاصله نسلی، از خود بیگانگی، تحرک اجتماعی و پویایی اجتماعی در تحلیل پدیده انحراف به صحنه می‌آیند.
- ◀ در سطح خرد به نقش عوامل یادگیری و کنش متقابل توجه می‌شود.

نظم و نظارت اجتماعی:

- ✓ اساس نظم اجتماعی در این است که مردم بدانند دیگران از آنها چه انتظاری دارند و بتوانند رفتار دیگران را در اغلب موارد پیش‌بینی کنند.
- ✓ بی‌نظمی و هنجارشکنی در جامعه زمانی پدید می‌آید که افراد به وظایف خود عمل نکنند و یا نسبت به وظایف خود آگاه نباشند.

نظارت از طریق اجتماعی کردن:

- ✓ فرآیند اجتماعی شدن شامل یادگیری، گرایش‌ها، آرزوها، عادات و نقش‌های اجتماعی است.
- ✓ اجتماعی شدن افراد جامعه به این معنی است که مردم جامعه عاداتی کسب کنند و آرزوهایی داشته باشند که برای جامعه مطلوب است.
- ✓ فرد زمانی اجتماعی محسوب می‌شود که هنجارها، ارزش‌ها و منابع‌های اجتماعی را درونی کرده باشد و حتی در خلوت نیز آنچه را جامعه انجام ترجیح می‌دهد انجام دهد.

نظارت از طریق فشار گروه‌های نخستین:

- ✓ اثر گروه‌هایی بیشتر است که از لحاظ تعداد محدودترند، روابط میان اعضای آنها صمیمانه‌تر و نزدیکتر است و افراد به مدت طولانی‌تر در آن گروه‌ها باقی می‌مانند.
- ✓ نظارت در گروه‌های نخستین بصورت غیررسمی و خودجوش است.
- ✓ اطاعت از هنجارهای گروه نخستین از سوی عضو، بطور نسبی و مقایسه‌ای تحقق می‌یابد.
- ✓ در مواردی که تخلف از هنجارها به آبرو و حیثیت فرد لطمه می‌زند، سرزنش گروه برای فرد غیرقابل تحمل است.
- ✓ هورتون در نوشته‌اش از اسکیموهای قطبی، از تاثیر فشار اجتماعی گروه‌های نخستین بر آنها سخن به میان آورده است.

نظارت اجتماعی از طریق گروه‌های دومین:

- ✓ گروه‌هایی وسیع‌تر بوده که روابط اعضای آنها کمتر صمیمانه و بیشتر رسمی است و افراد برای هدف‌های خاصی وارد آن می‌شوند.
- ✓ حفظ پایگاه اجتماعی در گروه دومین برای افراد مطلوب است اما کسب رضایت روانی به اندازه گروه‌های نخستین نیست.
- ✓ برای نظارت بر رفتار اعضا از ابزار رسمی مانند وضع قوانین در مجلس، مقررات اداری، بخشنامه‌های رسمی، استفاده از اعطای مزایا و بهره‌گیری از مجازات و جریمه‌های رسمی سود می‌برند.
- ✓ مکانیزم رسمی زمانی موثرتر است که از تایید و قبول گروه‌های نخستین برخوردار باشند.
- ✓ در گروه‌های دومین بعثت کثرت اعضا، روابط غیررسمی شکل گرفته و گروه‌های نخستین داخل گروه دومین ایجاد می‌شود که ممکن است اثر مکانیزم‌های کنترل در گروه دومین را تضعیف یا تقویت کند.

نظارت از طریق زبان و زور:

- ✓ زبان وسیله بیان واقعیات و نیز نظارت اجتماعی است.
- ✓ استفاده از مفاهیم خاص، وسیله‌ای است که گروه با آن، اعضا را حفظ و اداره می‌کند.
- ✓ استفاده از زبان خاص گروهی، ارتباط و پیوستگی اعضا را تقویت می‌کند.
- ✓ جامعه رسمی به منظور جلب حداقل هم‌رنگی از جانب اعضا، در برخی اوقات از طریق وضع قانون و تعیین مجازات، به زور متوسل می‌شود.
- ✓ استفاده از زور همیشه با توفیق همراه نیست و گاهی می‌تواند دارای کارکرد منفی باشد.

پایگاه، منزلت و نقش:

- ✓ پایگاه اجتماعی را عبارت از موقعیتی خاص در نظام اجتماعی می‌دانند که متضمن حقوق، وظایف و انتظارات رفتاری معینی است مانند پایگاه کودکی و والدین.
- ✓ در تعریف فوق، پایگاه به آن چیزی که فرد هست اطلاق می‌شود و جنبه عینی و قراردادی دارد و نقش اجتماعی به رفتاری که از فرد در پایگاه اجتماعی معینی انتظار می‌رود، گفته می‌شود.
- ✓ منزلت اجتماعی به معنای حیثیت و احترام اجتماعی است که بیشتر جنبه فرهنگی و ذهنی دارد.
- ✓ ماکس وبر از نخستین کسانی است که کوشید مفهوم جدیدی از پایگاه ارائه کند.
- ✓ به عقیده وبر، پایگاه اجتماعی فرد همراه با درآمد و قدرت سیاسی، ۳ بعد اصلی قشربندی اجتماعی را تشکیل می‌دهند.
- ✓ یکی از رایج‌ترین تقسیمات پایگاه اجتماعی، تقسیم آن به ۲ نوع اکتسابی و موروثی و انتسابی است.
- ✓ پایگاه موروثی به منزلت شباهت دارد و ناشی از خواست و کوشش فرد نیست مانند منزلت جنسیتی و برتری‌های نژادی و قومی.
- ✓ پایگاه اکتسابی عمدتاً محصول کوشش شخص در عرصه‌های تحصیلی و شغلی است.

عوامل تعیین‌کننده رفتار:

- ✓ روانشناسان معمولاً بدنبال شناخت عوامل درونی تعیین‌کننده رفتار و جامعه‌شناسان بدنبال عوامل اجتماعی هستند.
- ✓ رفتار فرد در موقعیت ویژه‌ای نشان‌دهنده نیازها، فشارها و خواست‌هایی است که از موقعیت حاکم بر رفتار فرد نشأت می‌گیرد.
- ✓ عواملی که تعیین‌کننده رفتارند، دارای دو جنبه خصیصه‌ای و موقعیتی هستند.
- ✓ منظور از عوامل خصیصه‌ای، هنجارهای درونی شده طی روند جامعه‌پذیری است.

منظور از عوامل موقعیتی، موارد زیر است:

- الف) ناشناخته بودن هویت فردی در یک محیط به نحوی که احساس کند نظارت اجتماعی کمتری روی وی است مانند رفتار تماشاگرها در استادبوم‌های ورزشی.
- ب) امکان ارجاع مسئولیت رفتار به دیگران و تقسیم عوارض ناشی از رفتار فرد بین تعدادی از افراد.
- ج) وجود فرصت کافی در غیاب نظارت رسمی برای ارتکاب به رفتار از سوی فرد مانند سرقت در مجتمع‌های مسکونی.

فصل دوم: معنای کجروی

◀ در پژوهش‌های اجتماعی، روشن شدن معنای دقیق مفاهیم به تحقیق اعتبار می‌بخشد.

◀ تعریف‌ها عمدتاً به ۲ گونه اسمی و عملیاتی هستند.

تعریف اسمی: هرگاه یک مفهوم بوسیله مفهوم دیگری تعریف شود مانند تعریف اعتقادات مذهبی به اعتقادات ماوراءالطبیعه.

✓ اینگونه تعریف به محدود شدن مفهوم کمک می‌کند اما اطلاعات دقیق و مورد نیاز را مشخص نمی‌کند.

تعریف عملیاتی: هرگاه یک مفهوم بوسیله معرف‌های تجربی تعریف شود، آن تعریف عملیاتی بوده یعنی قابل سنجش است.

✓ اینگونه تعاریف جنبه کارکردی دارند.

معناهای کلی و عام برای کجروی:

✓ مسائل اجتماعی، جنبه آسیب‌شناختی پدیده‌های اجتماعی است.

آنومی: در لغت به معنی بی‌هنجاری و بی‌قانونی است.

✓ در آنومی به بررسی سرپیچی از قواعد و هنجارهای رسمی و غیررسمی پرداخته می‌شود.

✓ منظور از هنجارهای رسمی، هنجارهای تعیین شده از جانب دولت و نیروی مافوق است.

✓ منظور از هنجارهای غیررسمی، هنجارهای تعیین شده در بین مردم است.

✓ آنومی به سرپیچی از هنجارها و به یک نوع آشفتگی اجتماعی تعریف می‌شود.

◀ در جای دیگر، کجروی به وقوع تعداد زیادی از مشاهدات در جامعه اطلاق می‌شود که نامناسب و ناشایست بوده و نیازمند درمان هستند.

◀ منحرف و کجرو کسی است که هنجارها و ارزش‌های حاضر در جامعه را نقض می‌کند.

◀ از سوی دیگر منحرف کسی است که رفتارهایش مطابق گروه منحرفان، هنجارشکنانه و غیرعادی است و عمدتاً در ناحیه‌های انتقادناپذیر رفتاری، خود را احساس می‌کند.

◀ کجروی را می‌توان رفتارهایی دانست که در جهت مخالف با رفتار اکثریت افراد جامعه نوسان داشته و با آن مغایر است که در این حالت، کجروی بوسیله افکار عمومی معین و مشخص می‌شود.

کجروی (از نظر دیوید متزا): یعنی منحرف شدن از راه اصلی و نرمال یا سرپیچی از معیارهای ارزش موجود به هر شکل که باشد.

◀ جامعه‌شناسان مارکسیست، واژه الیناسیون (از خود بیگانگی) را شبیه برداشت جامعه‌شناسان غیرماکسیست از آنومی (ناپهنجاری) دانسته‌اند.

انحراف (کجروی): شامل هرگونه رفتاری می‌شود که با هنجارهای اجتماعی، هم‌نوایی ندارد و از نظر تعداد بسیاری از مردم، قابل نکوهش است.

منحرف (کج‌رو): از میان افراد نابهنجار، کسی که رفتار نابهنجارش دیرگاهی دوام آورد، کج‌رو یا منحرف نامیده می‌شود و رفتار او را انحراف اجتماعی یا کج‌روی اجتماعی می‌خوانند.

- ✓ کج‌رفتاری از دیدگاه جامعه‌شناسی شامل هر رفتار غیرمعمول می‌شود و حتی بیماری روانی را نیز در بر می‌گیرد.
- ✓ بی‌نظمی و نابهنجاری زمانی در جامعه رخ می‌دهد که افراد به وظایف خود عمل نکنند یا نسبت به وظایف خود آگاه نباشند.
- ✓ اساس نظم اجتماعی در این است که مردم بدانند دیگران از آنها چه انتظاری دارند و بتوانند رفتار دیگران را در اغلب موارد پیش‌بینی کنند.

انحراف (از نظر بروس کوئن): هرگونه رفتاری است که با انتظارات جامعه یا یکی از گروه‌های مشخص درون جامعه منطبق و سازگار نباشد.

- ◀ جامعه‌شناسان مارکسیست از عباراتی نظیر عدم هم‌نوایی، رفتارهای با دوام نابهنجار، رفتار غیرمعمول، بی‌نظمی اجتماعی و ناسازگار با انتظارات برای مترادف‌های انحراف و کج‌روی استفاده می‌کنند.
- ◀ کج‌روی علاوه بر رفتار فردی به فعالیت گروه‌ها نیز مربوط است مانند رفتارهای جمعی در اویش تندرو در ایران.
- ◀ رفتارهایی از نوع لباس پوشیدن، آرایش صورت تا گردهمایی گروهی از جمله خرده فرهنگ کج‌رو است.
- ◀ اگر نگاهی اندام‌واره به جامعه داشته باشیم، آسیب اجتماعی عبرت است از بی‌نظمی‌های اجزای جامعه آنگونه که برای کل، دارای کارکرد مثبت نباشد. بر این اساس، وجود فقر و بیکاری هم یک انحراف است همانند سرقت و اعتیاد.

معناهایی جزئی و خاص برای کج‌روی:

- ✓ هنجار، یک ماهیت تاریخی و ساخت‌یافته و جامعه یک ماهیت اکتونی و جاری دارد.
- ✓ تا زمانی که مفهوم مسئله اجتماعی درک نشود، انحراف هم فهم نمی‌شود.
- ✓ تعریف مسئله اجتماعی به اعتبار معیارها و ملاک‌های ذهنی و عینی صورت می‌پذیرد.
- ✓ در مسائل اجتماعی، دو عنصر اساسی مشترکند:
 ۱. وضعیت اجتماعی عینی در جامعه
 ۲. تفسیرهای ذهنی از آن وضعیت اجتماعی
- ✓ عنصر عینی در مسئله اجتماعی از طریق تجربه‌های زندگی روزمره، رسانه‌ها، آموزش و تحصیلات آگاهی حاصل می‌شود.
- ✓ عنصر ذهنی در مسئله اجتماعی یعنی این باور که یک وضعیت اجتماعی خاص برای کل یا بخشی از جامعه زیان‌بار است و این مسئله، "باید" و "می‌تواند" تغییر کند.
- ✓ برای درک صحیح مسئله اجتماعی، نیازمند درک مفاهیمی مانند ساختار اجتماعی و فرهنگ هستیم.
- ✓ ریشه‌یابی مفهومی برای کج‌رفتاری، ارتباط تنگاتنگی با مفاهیم عناصر ساختار اجتماعی یعنی نهادها، گروه‌ها، پایگاه‌ها، نقش‌ها و همچنین با عناصر فرهنگ یعنی باورها، ارزش‌ها، هنجارها، پاداش‌ها، تنبیه‌ها و نمادها دارد.
- ✓ اشتیاز و بوماریوس به فسادهایی که در پلیس و ادارات آلمان بدلیل تغییر ارزش‌ها و تقویت روحیه سودجویی بوجود آمده اشاره می‌کنند.

جمهوری پسر خاله: زمانی که فرصت‌های اجتماعی بطور نابرابر در جامعه توزیع می‌شود و مواهب اجتماعی شامل پست‌ها و منافع، عمدتاً در اختیار اشخاص نزدیک به خود قرار گیرد و موفقیت و دستیابی به مواهب و اهداف، تابع پارتی شود، چنین حالتی پیش می‌آید.

مسائل اجتماعی:

- ✓ مسائل اجتماعی با توجه به قابل بحث و قابل دقت بودن‌شان در میان افراد جامعه، از شدت در تلقی شدن بعنوان یک مسئله اجتماعی برخوردارند.
- ✓ ۳ دیدگاه عمده در جامعه‌شناسی وجود دارد که عبارتند از کارکردگرایی، تضاد و کنش متقابل.

ناهنجاری:

- ✓ واژه آنومی که در فارسی معادل‌هایی مانند ناهنجاری و نابسامانی دارد در ابتدا توسط امیل دورکیم برای تشریح علل بعضی از رفتارهای جانبدار و مجرمین عنوان کرد.
- ✓ امروزه افرادی نظیر مرتون از واژه ناهنجاری برای رفتاری بکار می‌برند که با قواعد و هنجارهای مورد قبول جامعه تباین داشته باشد.

بطور کلی ۳ معنای متمایز برای ناهنجاری ذکر شده است:

۱. بی‌سازمانی شخصیت آنچنان که فرد، خود را منجر و متمرد در برابر قوانین نشان دهد.
۲. شرایط و وضعیت اجتماعی که در آن، هنجارها در تنازع با یکدیگرند و افراد به سختی می‌توانند بین خواسته‌ها و توقعات متناقض محیط اجتماع، آشتی و سازگاری پدید آورند.
۳. وضع یا شرایط اجتماعی که فاقد هنجار باشد.

زمانی ناهنجاری رخ می‌دهد که:

۱. عدم جذب کامل افراد در درون نظام اجتماعی.
۲. کاهش قدرت هنجارها و قوانین به دلایلی نظیر انقلاب، دگرگونی‌های سریع، تنازع درونی هنجارها و ...

- ◀ ناهنجاری می‌تواند به نوآوری، طغیان، اصلاح‌طلبی، بروز رفتارهای ضد اجتماعی، تنازع و عدم پذیرش هنجارها منجر شود.
- ◀ دورکیم، نوعی خودکشی را با نام خودکشی ناشی از بی‌هنجاری تمایز داده است. در این خودکشی، فرد بدین جهت دست به خودکشی می‌زند که بعد از تلاش‌های بسیار، زندگی را سراب، پیروزی‌ها را بی‌فرجام و حیات را پوچ یافته است.
- ◀ به اعتقاد وی، جامعه نو با ریزش سنت‌ها، دروازه‌های بسیاری را در راه آزادی بشر گشوده است ولی در عوض، سرگردانی، تنازع و کشمکش را دامن زده است.
- ◀ وضعیت ناهنجارانه عبارت است از حالت مبهمی بین فرد و جامعه که در آن، هنجارها یا از بین رفته یا ضعیف شده یا باهم در تضادند.
- ◀ در وضعیت آنومیک (ناهنجاری)، فرد با الگوهای مسلط و ارزش‌های اجتماعی، انطباق نمی‌یابد و یک نوع ناهمنوایی رخ می‌دهد.

- ◀ وقتی حالت نابهنجاری افزایش یابد، ممکن است جامعه با خطر متلاشی شدن مواجه گردد.
- ◀ مفهوم آنومی در تحلیل نهایی، برابر با پدیده‌ای است که جامعه‌شناسان مارکسیست، بدان عنوان الیناسیون (از خود بیخود شدن) داده‌اند.

جرم:

- ✓ جرم، تخطی از حقوق جنایی است.
- ✓ جرم عبارت است از تخلف از قوانین جنایی محلی، دولتی و فدرال.
- ✓ جرم براساس قانون کشورها تعریف می‌شود.
- ✓ از دیدگاه حقوقی، نقض قانون هرکشوری در اثر عمل خارجی در صورتی که انجام وظیفه یا اعمال حقی، آن را تجویز نکند و مستوجب مجازات هم باشد، جرم نامیده می‌شود.
- ✓ در تعریف دیگر، هر فعل یا ترک فعلی را که نظم، صلح و آرامش اجتماعی را مختل نماید و قانون برای آن مجازات تعیین کرده باشد را جرم نامیده‌اند.
- ✓ به اعتقاد مانهایم، جرم قبل از هرچیز، یک مفهوم غیرقانونی شدن رفتار است یعنی رفتاری که تحت قانون جزا، قابل مجازات است.

به اعتقاد مانهایم، مفهوم جرم گسترده است زیرا:

۱. جرم یا جنایت، بیش از حد وسیع و گسترده است.
 ۲. هیچ توافق کلی وجود ندارد که چه چیزی جرم را از بی‌عدالتی اجتماعی یا شبه جرم‌ها متمایز می‌کند.
- ◀ کتاب مسائل اجتماعی از کورن بلوم است.

مارشال کلینارد و ریچارد کوینی براساس ۷ موضوع به تقسیم‌بندی رفتارهای مجرمانه پرداختند:

۱. جرم فردی خشن شامل ضرب و جرح، تجاوز جنسی، سرقت، قتل عمد و ...
 ۲. جرم ویژه انفاقی شامل تخریب اموال عمومی، جعل اسناد، دزدیدن جنس از فروشگاه و ...
 ۳. جرم شغلی مربوط به یقه سفیدها شامل اختلاس، کلاهبرداری، تقلب و ...
 ۴. جرم نظم عمومی شامل روسپی‌گری، قماربازی، اعتیاد به مواد مخدر، مستی، ولگردی و گدایی، رفتارهای بی‌نظمانه و تخلفات رانندگی.
 ۵. جرم متعارف و معمولی شامل سرقت جوانان و باند ارادل بعنوان شیوه زندگی.
 ۶. جرم سازمان‌یافته شامل فروش مواد مخدر، اخاذی، رهبری تشکیلات روسپی‌گری یا قماربازی.
 ۷. جرم حرفه‌ای شامل دستبرد زدن حرفه‌ای به جواهر فروشی و هر نوع جرمی که انگشت‌نماست.
- ✓ کورن بلوم به ملاک‌های فوق، قصور و بزه‌های بچگانه شامل جرایم پایگاهی نظیر گدایی یا فرار از خانه را نیز اضافه می‌کند.

تعریف انحراف:

- ✓ مایکل فیلیپسون به جامعه‌شناسانی که پدیده‌های اجتماعی را عیناً مشابه پدیده‌های طبیعی می‌نگرند، جامعه‌شناسان اثباتی و عین‌گرا و جامعه‌شناسانی که پدیده‌های اجتماعی را اشیای اجتماعی دانسته که به تنهایی هیچ معنایی ندارند را جامعه‌شناسان تفهیمی و ذهنی‌گرا می‌نامد.
- ✓ از نظر جامعه‌شناس ذهن‌گرا، رفتاری بهنجار شناخته می‌شود که مورد توافق اعضای گروه باشد و خلاف آنچه مورد توافق است، انحراف خوانده می‌شود.
- ✓ هدف جامعه‌شناس عین‌گرا، یافتن علت‌های پدیده‌های اجتماعی است در حالی که جامعه‌شناس ذهن‌گرا یافتن علت‌های عام برای انحراف را عملی بیهوده می‌داند و معتقد است جرم و انحراف نسبی است.
- ✓ جامعه‌شناس ذهن‌گرا (تفهیمی)، انسان را موجودی صاحب اختیار می‌بیند که نیروهای درونی و بیرونی، انتخاب افراد را محدود می‌کند.
- ✓ آنچه برای جامعه‌شناس تفهیمی اهمیت دارد، معنای ذهن مشترک بین اعضای گروه است یعنی این رویکرد، به انگیزه افراد توجه دارد، البته انگیزه‌های مشترک بین اعضای یک گروه که ریشه اجتماعی دارد.
- ✓ هر انحرافی، لزوماً جرم نیست اما هر جرمی، لزوماً یک انحراف است. شیوه‌های قانونی فرار از مالیات، یک انحراف است اما جرم محسوب نمی‌شود.
- ✓ جامعه‌شناسان در بررسی انحراف و کج‌رفتاری عمدتاً به درک و تحلیل رفتارهایی دست زده‌اند که بقا، تعادل و نظم جامعه را به خطر می‌انداخته است.
- ✓ در مطالعات انحرافات اجتماعی، نقطه آغاز مطالعه و مرجع تشخیص انحرافات، دارای اهمیت است.
- ✓ اگر مرجع شناخت انحراف، هنجارهای مورد توافق عموم مردم باشد، نقض هنجار به معنای نقض قوانین، ارزش‌ها و آداب و رسوم است که به ساخت توجه دارد و مرتون، از نمونه جامعه‌شناسان این دسته است.
- ✓ اگر مرجع شناخت انحراف، هنجارهای یک گروه، قوم و محله باشد، کج‌رفتاری به عکس‌العمل یک گروه و برچسبی که به آن رفتار می‌زنند مربوط می‌شود که به جریان‌های اجتماعی توجه دارد و هاوارد بکر و ریچارد کوبینی از نمونه جامعه‌شناسان این دسته هستند.
- ✓ دیدگاه‌های اثبات‌گرا، اصالت ساخت و کارکرد، بوم‌شناسی انسان و نظارت اجتماعی به انحراف، بعنوان صدمه زدن به ساخت اجتماعی توجه می‌کنند.
- ✓ دیدگاه عکس‌العمل‌های اجتماعی، تضاد و پدیدارشناسی بر موضوع تعریف اجتماعی کج‌رفتاری و چندگونگی واقعیت اجتماعی از دید گروه‌های متفاوت تأکید دارند.

رابطه انحراف با ۳ مفهوم مسئله اجتماعی، نابنجاری و جرم:

هگن درباره مشخصات انحراف به ۳ ویژگی قائل است:

۱. میزان توافق مردم درباره نادرستی رفتار ۲. شدت عکس‌العمل مردم در برابر رفتار نادرست ۳. میزان زیان آن رفتار برای جامعه

براساس ویژگی‌های فوق، هگن به رده‌بندی انحرافات از شدید به ضعیف دست زده است:

۱. جرایم جنایی شامل قتل، تجاوز به عنف و ...
۲. جرایم تعارضی شامل مصرف الکل و سقط جنین.
۳. انحرافات اجتماعی یعنی رفتارهایی که جرم محسوب نمی‌شوند اما به اعتبار و حیثیت فرد لطمه می‌زند مانند رفتارهای جوانان سوءاستفاده کننده از اعتماد صاحبان مشاغل و مزاحمت‌های روانی و اجتماعی.
۴. رفتارهای غیراجتماعی مانند پوشیدن لباس نامناسب، ماجراجویی و هیجان‌طلبی.

- ◀ انحرافات اجتماعی شامل مجموعه‌ای از مسائل اجتماعی، نابهنجاری‌های اجتماعی و جرایم اجتماعی است.
- ◀ انحرافات اجتماعی هرچه بسوی مسائل اجتماعی نزدیکتر می‌شوند، جنبه ریشه‌ای‌تر و ساختاری و هرچه بسوی جرایم نزدیک می‌شوند، جنبه عارضی و معلولی پیدا می‌کنند.
- ◀ انحرافات اجتماعی در محدوده مسائل اجتماعی به ساختار سیاسی و مدیریتی جامعه مربوط است.
- ◀ هرچه انحرافات بسوی انحرافات که در حوزه مسائل اجتماعی است نزدیکتر شود، از تاثیرگذاری مجازات‌ها کاسته شده و برای درمان آنها نباید از اهرم‌های مجازات قانونی استفاده کرد.
- ◀ انحرافات اجتماعی در محدوده مسائل اجتماعی به شرایط فاقد هنجار، در محدوده نابهنجاری به شرایط تنازع هنجاری و در محدوده جرایم به بی‌سازمانی شخصیت نزدیک می‌گردند و به همین ترتیب میزان اختیار افراد در ارتکاب رفتار انحرافی، افزون می‌شود.

تعریف نابهنجاری در آثار جامعه‌شناسان:

دورکیم و نابهنجاری:

- ✓ دورکیم در کتاب تقسیم کار در جامعه، آنومی را به کسانی که در جریان تقسیم کار شکست خورده و ناکام گشته‌اند نسبت می‌دهد.
- ✓ مبارزه طبقاتی یا به قول دورکیم تضاد کار و سرمایه، یکی دیگر از بازتاب‌های آنومی است.
- ✓ از دیدگاه دورکیم، الیناسیون مارکسیستی می‌تواند نتیجه آنومی بوده باشد.
- ✓ دورکیم در کتاب خودکشی، به تقابل ۲ حس خودخواهانه و دگرخواهانه در تبیین خودکشی اشاره می‌کند.
- ✓ خودخواهی (فردگرایی) در جوامعی رواج می‌یابد که افراد آن متکی بر خواست خویش بوده و رفتار خود را بنا به میل و اراده شخصی تنظیم می‌کنند نه براساس ارزش و هنجارهای حاکم.
- ✓ اجتماعات سنتی در تعیین و تکوین رفتار افراد، نقش مهمی را ایفا می‌کنند.
- ✓ مذهب پروتستان نسبت به کاتولیک، افراد را بیشتر به خودگرایی سوق می‌دهد.
- ✓ مذهب کاتولیک نیز نسبت به ارتودوکس از آزادی فردی بیشتری برخوردار بوده و خودگراترند.
- ✓ دنیای صنعت و تجارت، اصالتاً آنومی‌زا است.

دور کیم در کتاب خودکشی خود، به نتایج زیر دست پیدا کرد:

۱. خودکشی در کشورهای با مذهب کاتولیک بیش از کشورهای است که مذهب آنها پروتستان است.
۲. زنان، بسیار کمتر از مردان دست به خودکشی می‌زنند.
۳. خودکشی همراه با رشد علم، فزونی می‌یابد.
۴. مذهب بر خودکشی، یک اثر پیشگیرانه دارد.
۵. ضریب مصونیت ازدواج کرده‌ها در مقایسه با مجردها در خودکشی افزایش می‌یابد.
۶. ضریب مصونیت زنان ازدواج کرده کمتر از ضریب مصونیت مردان ازدواج کرده در خودکشی است.
✓ اجتماع زناشویی تنها سهم ضعیفی در مصونیت مردان ازدواج کرده در خودکشی دارد.
۷. خودکشی‌های خودخواهانه در جهت عکس میزان یکپارچگی اجتماع مذهبی، اجتماع خانوادگی و اجتماع نظام سیاسی تغییر می‌کند.
۸. همانطور که فردگرایی افراطی در نهایت به خودکشی منجر می‌شود، بی‌توجهی نسبت به خود نیز همان اثر را دارد.
۹. بحران‌های اقتصادی بر گرایش به خودکشی، اثر تشدیدکننده دارد زیرا جامعه، قدرتی است که به احساسات و فعالیت افراد، نظام می‌بخشد.
✓ فقر، انسان را وادار می‌کند که انضباط پایدار و مداومی بر خود اعمال کند. این انضباط، انسان را آماده پیروی از انضباط جمعی می‌کند.
✓ ثروت و رفاه با تهییج فرد، همیشه در معرض تحریک روحیه طغیان‌گری است.
✓ بی‌سامانی در جوامع مدرن، علت منظم و خاص خودکشی‌ها است که این خودکشی را ناشی از بی‌سامانی اجتماعی می‌نامیم.
✓ شباهت خودکشی خودخواهانه و خودکشی بی‌سامانی، در عدم حضور کافی جامعه در وجود افراد است.
✓ در خودکشی خودخواهانه، زندگی از هدف و معنی بی‌بهره می‌شود.
✓ در خودکشی بی‌سامانی، جامعه بر احساسات خاص فردی نظارت ندارد.
✓ در خودکشی خودخواهانه، زمینه انتخاب، حرفه‌ها و محیط‌های روشنفکرانه است.
✓ در خودکشی بی‌سامانی، دنیای صنعت و تجارت نقش دارد.
۱۰. بین ماهیت خودکشی و نوع مرگی که توسط خودکشی‌کننده انتخاب می‌شود، ارتباط وجود دارد.
۱۱. هیچ ارتباط بی‌واسطه و منظمی بین بیماری ضعف اعصاب (عوامل روانشناختی) و میزان اجتماعی خودکشی مشاهده نگردید.
۱۲. لازم است خودکشی در ردیف اعمال غیراخلاقی طبقه‌بندی شود زیرا در ذات خود، دین انسان را انکار می‌کند و جامعه نیز ضربه می‌بیند.
✓ هر جا دگرکشی (جنایت و قتل) افزایش یابد، نوعی مصونیت به خودکشی می‌بخشد.
✓ جنگ‌ها و بحران‌های سیاسی در افزایش آمار خودکشی‌ها اثرات بازدارنده دارند.
✓ خودکشی بیشتر یک پدیده شهری و دگرکشی بیشتر یک پدیده روستایی است.
✓ دگرکشی در کشورهای کاتولیک رایج‌تر از ملل پروتستان است.

- ✓ زندگی خانوادگی روی خودکشی تاثیر تعدیل کننده دارد اما این نوع زندگی، بیشتر محرک آدم کشی است.
- ✓ قتل، توام با عمل هیجانی خشونت آمیز است و وجه مشخصه خودکشی خودخواهانه، حالت افسردگی و رخوت است.
- ✓ خودکشی دگرخواهانه و دگرکشی می تواند خیلی خوب به موازات هم حرکت کند.
- ✓ بی سامانی موجب بروز عصبانیت و خستگی ناشی از خشم می شود که می تواند بنا بر اقتضا، گاه علیه خود فرد یا دیگران باز گردد. در حالت اول خودکشی و در حالت دوم، دگرکشی رخ می دهد.

مرتون و نابهنجاری:

- ✓ چشم انداز برچسبی عمدتا نشات گرفته از موضع تعامل گرایی نمادی است.
- ✓ نظریه رابرت مرتون راجع به تبیین درجات مختلف انحراف از طریق جایگاه های متفاوت انسان ها در درون یک ساختار فرضی خاص است.
- ✓ اعتقاد مرتون بر این است که همان توفیق مادی فراگیر زندگی آمریکایی به نحو وارونه و ظالمانه ای، موجبات یاس و انحراف را در درون خود فراهم می سازد.
- ✓ موقعیت ها در ۳ گروه بندی سازگار، غیرعادی و ناسازگار متشکل شده اند.
- ✓ موارد زیر شامل انواع موقعیت هاست:

۱. سازگاران (پذیرش هدف و وسایل)

۲. نوآوران (پذیرش هدف ولی رد وسایل و نوآوری در وسیله جدید) { غیرعادی

۳. آیین گرایان (رد هدف اما ادامه طرفداری از وسایل)

۴. انزواطلبان (رد هدف و وسایل)

۵. طغیان گران (رد هدف و وسیله و جایگزین کردن برداشتی تازه به جای آنها) { ناسازگار

- ✓ با استفاده از تقسیم بندی فوق، مرتون بسیاری از آمریکایی ها را بصورت سازگاران زحمت کش، آیین گرایان سطحی و توخالی، انزواطلبان محزون، نوآوران مایوس و طغیان گران خلاق توصیف کرد.
- ✓ آیین گرایان بیشتر در میان طبقه متوسط پایین و نوآوران در میان طبقه کارگر مشاهده می شوند.
- ✓ اگر فرد درباره اهداف جامعه تردید داشته و اعتماد خود را نسبت به اعتبار آنها از دست بدهد، دچار حالت بی هنجاری یا آنومیک می شود.

- ◀ پارسونز، وضعیت جمهوری وایمر در آلمان پیش از نازی ها را شاهدی برای وضع آنومیک می داند زیرا احساس مشروعیت در میان مردم نسبت به نهادها و ارزش های سیاسی از بین رفته بود.
- ◀ هنگامی که فرد دچار حالت آنومیک می شود، وابستگی و احساس تعلق خود را به گروه از دست می دهد، هنجارهای گروهی را بعنوان سرمشق نمی پذیرد، از آنها می گریزد و برای مدتی در کم هنجاری یا کژهنجاری بسر می برد.

مارکس و نابهنجاری:

- ✓ الیناسیون به معنای جدایی از خود و رسیدن به ناخود است که از قرن ۱۷ ابتدا در حقوق و سپس در روانشناسی و فلسفه بکار رفت.

- ✓ در مراحل آغازین، خود، دوپاره می‌شود و حالت خودشکافته پدید می‌آید.
- ✓ خودپارگی مقدمه‌ای برای از خود بیخود شدن است.
- ✓ کارل مارکس جریان از خود بیخود شدن را به شیوه تولید سرمایه‌داری نسبت داد که در پی تولید زنجیره‌ای و ماشینی، وجود انسانی کارگر تجسد می‌یابد و به بخشی از ماشین و تابع حرکت آن تبدیل می‌شود.
- ✓ مارکس معتقد است دو طبقه کارفرمایان (بورژوازی) و کارگران (پرولتاریا) به نوعی از خود بیخود مبتلا می‌شوند با این تفاوت که کارفرمایان داوطلبانه تن داده و در آن تائید و تصدیق خود را می‌یابند ولی کارگران متوجه می‌شوند در این از خود بیخودی نابود گشته و ناتوانی و واقعیت یک هستی غیرانسانی را مشاهده می‌کند.
- ✓ پراکسیس، فرشد سازش، کنش و واکنش ذهنی و دستی انسان است که به آگاهی می‌انجامد.
- ✓ در پیامد کنش جامعه، تعارضات در جامعه پدید می‌آید و تعارضات بین ستمگران و ستم‌بران خودنمایی می‌کند.
- ✓ اصطلاح الیناسیون نزد مارکس معادل یک ناپهنجاری در عرصه تعاملات نظام سرمایه‌داری است که گریبان هر ۲ طبقه بورژوازی و پرولتاریا را می‌گیرد.
- ✓ بعد از مارکس، بحث الیناسیون در مکتب روانکاوی فروید و نیز نزد پیروان فروید نظیر مارکوزه و اریک فروم مطرح و تعمیق شد.

سیمن و ناپهنجاری:

- ✓ براساس تقسیم سیمن، از خود بیگانگی، یکی از اشکال پیدایی بیخود شدن (الیناسیون) است نه تمام آن.

از خود بیخود شدن را دارای ۵ اشکال می‌داند:

۱. بی‌هنجاری:

- ✓ آن را از دورکیم اقتباس کرده است.
- ✓ در شرایط کار تولیدی، آنومی و بی‌هنجاری منجر به گسست همبستگی طبیعی میان کارگران می‌شود (در اینجا نظر وی به مرتون نزدیک می‌شود).

۲. ناتوانی:

- ✓ کارگر بعنوان موجود فاعل عمل نمی‌کند بلکه مانند یک ابزار بصورت منفعل و ناآگاه بکار گرفته شده و جزئی از ماشین تلقی می‌شوند.
- ✓ وجود نیروی انسانی به کالا یا شی تبدیل می‌شود.

۳. بیهودگی (پوچی):

- ✓ وقتی کارگر معنا و مفهوم کار خود را نمی‌یابد، احساس پوچی می‌کند.
- ✓ با افزایش و پیچیدگی تقسیم کار، عملیات اجرایی کارگر تنوع کمتری می‌یابد و بعد از مدتی در یکنواختی مداوم و تغییر ناپذیر، خفه می‌شود.

۴. بیگانگی از جامعه:

- ✓ کارگر، فاقد اعتقاد به کارکرد جامعه و هدف‌های خرد و کلان است.
- ✓ کارگر چون نمی‌تواند فعالانه روابط و اهداف جامعه را نفی کند، بطور منفعل با عزلت‌گزینی، خود را از گزند جامعه به حاشیه می‌کشد (در اینجا سیمن به نظریه انحرافات مرتون در بحث انزواگزینی نزدیک می‌شود).

۵. بیگانگی از خود:

- ✓ چون کارگر از خود مایه می‌گذارد ولی هرگز از خلاقیت خود آگاه نمی‌شود، گسستی بین جوهر و هستی او پدید می‌آید.
- ✓ سیمن، از خود بیگانگی را همانند موقعیتی تعریف می‌کند که طی آن، فعالیت‌های متفاوت فرد فاقد هدف واحد بوده و بیشتر بخاطر جبران اقتصادی انجام می‌شود.
- ✓ فرد روی زمان تاکید دارد نه کار زیرا علاقه‌ای به کار خود ندارد و مجبور به انجام کار در یک زمان مشخص است.

فصل سوم: انواع انحرافات

- ✓ انحرافات صوری به ۲ دسته انحرافات به اعتبار هنجار و انحرافات به اعتبار مصداق تقسیم می‌شود.
- ✓ انحرافات محتوایی به ۲ دسته انحرافات به اعتبار کارکرد و انحرافات به اعتبار شدت و ضعف تقسیم می‌شود.

انواع انحرافات به اعتبار هنجار:

تایید یا عدم تایید جامعه:

- ✓ انحراف از دیدگاه جامعه‌شناسی به ۲ صورت انحراف مورد تایید جامعه و انحراف مورد اعتراض جامعه تقسیم می‌شود.
- ✓ منظور از انحراف مورد تایید جامعه، نوجویی در علم، کارهای جدید معماری، تفسیرهای نوین دینی و... بوده که گاه پس از مرگ صاحبان آنها مورد تقدیر و تحسین جامعه قرار می‌گیرد.
- ✓ بخش اعظم انحرافات مورد اعتراض جامعه در برگیرنده جرایم یعنی انحراف از قوانین جامعه بوده که پایه و اساس مطالعه جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی است.

مطابق با فرهنگ آرمانی یا مطابق با فرهنگ واقعی:

- ✓ فرهنگ آرمانی فرهنگی است که اعضای جامعه مایلند رفتارشان با آن منطبق باشد.
- ✓ فرهنگ واقعی فرهنگی است که رفتار اعضا عملاً براساس آن جریان می‌یابد.
- ✓ فرهنگ آرمانی، اطاعت از تمام قوانین و آیین‌نامه‌ها را می‌طلبد.
- ✓ هر جا ارزش‌های اصلی به زبان بیان شوند ولی در عمل رعایت نشوند، تفاوت بین ۲ فرهنگ کاملاً مشاهده می‌شود.
- ✓ زمانی که اکثر مردم هنجارهای رسمی و غیررسمی را به زبان قبول ولی در عمل از الگوهای رفتاری متفاوتی متابعت کنند، جامعه دارای هنجارهای پنهان و غیرآشکار است و بر این اساس انحرافات اجتماعی که مطابق فرهنگ آرمانی نیستند شکل می‌گیرند.

انواع انحراف به اعتبار انواع هنجارها:

- ✓ هنجارها بر مبنای ارزش، اهمیت و پذیرش در میان مردم، یکسان نیستند.
- ✓ سامنر، هنجارها را به ۳ گروه شیوه‌های اخلاقی، شیوه‌های قومی و قوانین تقسیم می‌کند.
- ✓ شیوه‌های اخلاقی مبتنی بر اعتقادات با ارزش در میان مردم است و نقض آنها، عکس‌العمل شدیدی را در پی دارد مانند داشتن فرزند نامشروع یا انجام قتل.
- ✓ شیوه‌های قومی هنجارهایی هستند که در زندگی روزمره بر مبنای سنت، عادت و آداب معمول دنبال می‌شوند و نقض آن با عکس‌العمل خیلی شدیدی مواجه نمی‌شود مانند سلام و تعارف، نحوه پذیرایی از مهمان، شیوه غذا خوردن و اجرای بعضی مراسمات.
- ✓ قوانین، قوی‌ترین هنجارها هستند زیرا نگاشته شده می‌باشند و نقض آنها، مجازات‌های مشخصی در پی دارد شامل مجازات مالی، زندان رفتن و حتی اعدام.
- ✓ در جوامع ابتدایی و کوچک برعکس جوامع مدرن، هنجارها، محدودتر و میزان همنوایی، بیشتر و انحرافات، کمتر است.

✓ تنوع هنجارها در جوامع بزرگ، گاه به گوناگونی و تنوع خرده فرهنگها مربوط است.

انواع انحراف به اعتبار هنجارهای ۳گانه: خاص، رفتاری و ارزشی:

انحراف خاص:

✓ هرگونه ویژگی که به لحاظ آماری، غیرمعمول، متفاوت و غیر تیبیک باشد، انحراف خاص نامیده می شود مانند کوتوله سیرک، آدم خیلی چاق و دانشجوی نخبه.

✓ رفتارهای غیرمعمول، به لحاظ آماری، رفتار غیراخلاقی حساب نمی شوند زیرا جامعه را تهدید نمی کنند.

انحرافات رفتاری:

✓ رفتاری که مردم، آن را برای جامعه زیان بار می دانند مانند جنایت.

✓ بسیاری از جامعه شناسان، مبنای رفتار انحرافی را نظر مردم می دانند.

انحرافات ارزشی:

✓ بر فرآیندی که یک گروه طی آن موفق می شود ایده های خود از اخلاق را بر جامعه و قوانین آن تحمیل کند تاکید دارد.

✓ رفتار انحرافی، رفتاری است که یک گروه صاحب نفع، جامعه را مجبور به پذیرش رسمی انحرافی بودن آن نوع رفتار می کند.

✓ این گروه معتقدند هیچ رفتاری ذاتا انحرافی نیست و کج رفتاری را برچسبی می دانند که بعضی از مردم بر رفتاری که مورد تاییدشان نیست می زنند.

✓ بنظر اینان، رفتار تنها به این دلیل کج رفتاری محسوب می شود که منع قانونی دارد.

✓ شیوه برخورد ارزش گذارانه در زمینه رفتارهایی مفید است که توافق قابل ملاحظه ای در جامعه در مورد اینکه آن رفتارها باید بدست قانون سپرد یا نه، وجود نداشته باشد.

انواع انحرافات به اعتبار مصداق:

✓ شمارش دقیق منحرفان زمانی امکان پذیر است که علاوه بر آمارهای رسمی، امکان منحرف شدن افراد در جامعه از سوی جامعه شناسان مورد پژوهش قرار گیرد.

✓ در ایران، ۳ منبع آمار رسمی جرم عبارتند از: دفتر آمار و پردازش داده های وزارت دادگستری، اداره آمار معاونت طرح و برنامه ریزی نیروی انتظامی و سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور.

✓ منبع اصلی اطلاعات سالنامه آماری کشور، آماری است که از قوه قضاییه گرفته می شود.

✓ یکی از منابع اطلاعات آماری موجود در سالنامه آماری کشور، اداره آمار نیروی انتظامی است.

✓ اطلاعات نیروی انتظامی برحسب ۸ جرم قتل عمد، قتل غیرعمد، مرگ های اتفاقی، ضرب و جرح و صدمه، تهدید، اجبار و اکراه، تظاهر به چاقوکشی و مسموم کردن عمدی ثبت می گردد.

انواع انحرافات به اعتبار کارکرد و شدت و ضعف:

✓ در بحث انحرافات وقتی از کارکرد و نتیجه نهایی یک انحراف صحبت می شود، علت غایی آن مدنظر است.

✓ انحرافات مثبت هنگامی رخ می‌دهند که فردی با اطلاع و وقوف نسبتاً کامل از حدود ارزش‌ها و اعتبارات حاکم، پا را فراتر می‌گذارد و ارزش و اعتبار نوینی را جایگزین ارزش‌های پیشین می‌کند. روشنفکران در عرصه دین، قهرمانان در عرصه نظام جنگی، رهبران در نظام سیاسی، هنرمندان در نظام هنری و مدیران در نظام تولیدی مثال‌هایی در این زمینه‌اند.

✓ در انحرافات منفی، فرد یا گروه از نظام ارزش‌های جامعه تجاوز می‌کند به گونه‌ای که در نظر اطرافیان، در درجه پست‌تری از نظام حاکم قرار می‌گیرد.

✓ درجه انحراف بر حسب قضاوت جوامع و گروه‌های مختلف یک جامعه، متفاوت است.

۱. انحرافات فاقد کارکرد مثبت و دارای کارکرد منفی به میزان اندک:

✓ اعمال فقط هنگامی بعنوان کج‌رفتاری مجازات می‌شوند که علناً به نتایج خاص منتهی شوند.

✓ این انحراف، صفت و خصوصیت ذاتی اشخاص و افعال نیست بلکه در یک جریان کنش متقابل تعریف می‌شود که یا تحت تاثیر موقعیت است یا مقام.

✓ در جریان رسوایی و اترگیت، نیکسون که مجرم اصلی بود، بخشیده شد اما زبردستان وی سال‌ها به زندان افتادند.

✓ این دسته شامل کج‌روی‌های مقامی و موقعیتی بوده که فاقد کارکرد اجتماعی مثبت و دارای کارکرد منفی اندک است.

۲. انحرافات فاقد کارکرد مثبت و دارای کارکرد منفی به میزان متوسط:

✓ عمل اجتماعی، عملی است معنی‌دار که فاعل، عمل خود را با توجه به دیگری و برداشتی که از درک دیگری از این عمل و پیش‌بینی که از عمل متقابل دیگری در قبال این عمل دارد، انجام می‌دهد مانند غیبت.

✓ غیبت عبارتست از بیان اطلاعات منفی از شخص دیگری برای مخاطب.

✓ غیبت بعنوان یک عمل ناپه‌نجار اجتماعی، فاقد کارکرد مثبت است زیرا اطلاع‌رسانی صورت پذیرفته فقط نوعی تخلیه روانی است.

۳. انحرافات فاقد کارکرد مثبت و دارای کارکرد منفی به میزان زیاد:

✓ وجود جرایم خشونت‌بار مانند قتل، از جمله بحران‌آفرین‌ترین انحرافات در میان انواع ۶گانه هستند.

✓ از دیگر انحرافات در این دسته، می‌توان به بیکاری اشاره کرد.

۴. انحرافات دارای کارکرد مثبت و دارای کارکرد منفی به میزان اندک:

✓ انحرافات نظیر کج‌روی‌های مکانی از این دسته هستند.

✓ منظور از کج‌روی‌های مکانی، کج‌روی‌هایی است که در سطح کلان و در مقایسه با ۲جامعه (دو مکان جغرافیایی مستقل) وجود دارد.

✓ شورش و انقلاب ممکن است در یک مقطع زمانی ممکن است برای بسیاری از جوامع، یک انحراف تلقی شود اما در همان زمان ممکن است برای جامعه دیگری، یک کج‌روی ضروری باشد.

✓ گاهی ممکن است رفتار صادقانه یک فرد، برچسب انحراف بخورد اما در واقع آن فرد قصد دارد به الگوهای رفتاری کلیشه‌ای و تظاهر مآب و به هم‌رنگی سطحی با اجتماعات تن نسپرد و خودش باشد.

۵. انحرافات دارای کارکرد مثبت و دارای کارکرد منفی به میزان متوسط:

- ✓ انحرافات از نوع کجروی‌های جامعه‌ای قرار دارد.
- ✓ کجروی‌های جامعه‌ای آنگونه رفتارهای انحرافی است که فرد بنا به جبر اجتماعی در جامعه، به آنها روی می‌آورد.
- ✓ در اصل، کجروی‌های جامعه‌ای انحراف از فرهنگ آرمانی است.
- ✓ یکی از مثال‌های این کجروی‌ها، مسئله طلاق است.

۶. انحرافات دارای کارکرد مثبت و دارای کارکرد منفی به میزان زیاد:

- ✓ انحرافات از نوع کجروی‌های زمانی قرار دارند.
- ✓ کجرفتاری زمانی یعنی رفتاری که در یک زمان معین از تاریخ، انحراف محسوب می‌شود و ممکن است در زمانی دیگر، نادیده گرفته شده و حتی تشویق شود مانند رفتار برخی از روشنفکران.
- ✓ وجود این کجروی‌ها، ضروری و فایده‌رسان اما آمیخته با آسیب‌رسانی به جامعه بعلت ایجاد تشمت در الگوهای رفتاری رایج در جامعه است.

فصل چهارم: عوامل انحرافات اجتماعی

◀ کانون اصلی توجه در تبیین‌های زیست‌شناختی انحراف و جرم، آسیب‌پذیری ژنتیک، اضافات کالبدی، ناهنجاری‌های کروموزومی و... است و گاه نژاد را علت کج‌روی می‌دانند.

تبیین‌های روانشناختی:

- ✓ بر تفاوت‌های فردی اشخاص در شیوه تفکر و احساس درباره رفتار خود و ویژگی‌های شخصیتی تاکید دارد.
- ✓ برخی از دیدگاه‌های روانشناختی به پیروی از فروید، کج‌روی را ناشی از نوعی اختلال روانی می‌دانند.

۴ دیدگاه در تبیین روانشناختی وجود دارد که عبارتند از:

۱. روان‌بویایی:

الف) الگوهای روانکاوی به پیروی از فروید، بوجود زمینه‌های روانی و زیربنایی در فرد از کودکی برای یک زندگی کج‌روانه مدعی است.

ب) نظریه دلبستگی جان بالبی مبنی بر اختلال در پیوند مادر و نوزاد و دور ماندن کودک در حال رشد از والدین به ویژه مادر بعنوان علت عمده شکل‌گیری بزه‌های نوجوانان.

۲. شناختی:

الف) نظریه الگوهای تفکر مجرمانه متعلق به یاکلسون و سیم ناو که با تکیه بر ۲ اصل تقدم و پیش بودن شناخت بر رفتار و تفاوت بنیادی مجرمان با غیر مجرمان، مجرم شدن را محصول گزینش‌های فرد در سال‌های آغازین زندگی می‌دانند.

ب) نظریه تعارض شناختی لئون فستینگر که در آن، فرد با بدیل‌هایی کمابیش مشابه، روبرو می‌شود و یکی را بر می‌گزیند.

۳. الگوهای نارسایی شخصیت:

الف) الگوی شخصیت روان‌رنجور مدعی است که روان‌رنجوران، شخصیتی جامعه‌پذیر نشده دارند و به نوعی به بی‌وجدانی دچارند.

ب) نظریه شخصیت آیزنک که ۳ گونه شخصیت نابهنجار برون‌گرا، روان‌نژندخو و روان‌پریش‌خو را معرفی کرده است. در این افراد، اثر اختلال در روند یادگیری، یک وجدان معیوب که بر احتمال درگیر شدن فرد در جرم را می‌افزاید، شکل گرفته است.

۴. نظریه‌های انگیزشی:

الف) نظریه نیازهای اساسی مازلو مطرح است که ۵ نوع نیاز انسان را اساسی دانسته و تا این نیازها ارضا نشود، نیازهای متعالی‌تر برای افراد، مطرح و ارضا نخواهد شد. این نیازها عبارتند از: جسمی، ایمنی، عشق و تعلق، احترام و خودشکوفایی.

◀ یکی از انتقادات مطرح به تبیین‌های روانشناختی جرم این است که چرا گروهی که دارای برخی از ویژگی‌های فوق هستند، صرفاً در مقاطع زمانی خاص مرتکب کج‌روی می‌شوند.

تبیین‌های جامعه‌شناختی:

✓ تفاوت‌های فردی به نفع عوامل اجتماعی که گروه‌ها را در معرض ارتکاب کج‌روی قرار می‌دهند، کنار می‌روند.

✓ عمدتاً حول ۳ رویکرد ساختی - کارکردی، تضاد و کنش متقابل گرد هم می‌آیند و اخیراً نظریه‌های تلفیقی نیز مورد توجه قرار گرفته است.

✓ رویکرد ساختی - کارکردی بر پایبندی به اصول و قواعد حفظ و بقای نظام اجتماعی تاکید دارد و شکل‌گیری کج‌روی را معلول انواعی از ترتیبات اجتماعی غیر کارکردی در درون ساختارهای جامعه می‌داند.

✓ رویکرد تضاد بر سیاسی بودن نظم موجود (نه هنجاری و مبتنی بر ارزش‌های مورد وفاق اعضای جامعه) و بر وجود سازمان جامعه که مانع تحقق رفتارهای بهنجار می‌شود، تاکید دارد. این تبیین به دو عنصر تحمیل و مبارزه با توجه بوجود ۲ طبقه مسلط و تحت سلطه دقت دارد.

✓ رویکرد کنش متقابل ریشه در روانشناسی اجتماعی و مفهوم خود و نماد که در خلال فرآیند کنش متقابل اجتماعی شکل می‌گیرند دارد و در آثار چارلز هورتون کولی و جرج هربرت مید مطرح و شالوده نظریه‌های مشهور برچسب‌زنی و پدیدار شناختی در تبیین کج‌روی شد.

رویکرد ساختی - کارکردی:

الف) دیدگاه اصالت ساخت و کارکرد:

✓ جامعه را یک نظام پیوند خورده و منسجم در نظر می‌گیرد که از طریق ارزش‌های مشترک و توافق جمعی مردم در مورد آنها، ثبات خود را حفظ می‌کند.

✓ این نظریه به چگونگی شکل گرفتن الگوی نقش‌ها، پایگاه‌ها، سازمان‌ها و نهادها توجه دارد.

✓ نهادهای اجتماعی با یکدیگر رابطه نزدیک دارند و عر تغییری که در هریک از آنها پدید آید، دیگر نهادها را تحت تاثیر قرار می‌دهد.

✓ کارکردهای آشکار، کارکردهایی هستند که اعضای جامعه نسبت به آنها آگاهی داشته و به شکل عمدی، اعمالی را انجام می‌دهند که چنین نتایجی را در پی داشته باشد.

✓ کارکردهای مخفی، نتایج غیر قابل پیش‌بینی اعمال انسان هستند که در بعضی موارد، افراد جامعه نسبت به وقوع آن ممکن است آگاهی نداشته باشند یا بعداً آگاهی بدست آورند.

✓ انحرافات اجتماعی اولاً به معنی صدمه زدن به نظام اجتماعی و در هم شکستن وفاق اجتماعی است و ثانیاً هنجارشکنی در صورت تکرار، احتمالاً دارای کارکرد است و عامل دوام نظام می‌شود.

✓ دو نظریه پرداز این دیدگاه عبارتند از امیل دورکیم و رابرت مرتون.

۱. امیل دورکیم:

✓ تحت تاثیر آگوست کنت، بعنوان اولین نفر از روش اثباتی برای تبیین پدیده کج‌رفتاری استفاده کرد.

✓ برخلاف اثبات‌گرایان قبلی، به شیوه‌های فردگرا یا زیستی متوسل نشده و توجه خود را تغییر ساخت اجتماعی از حالت انسجام مکانیکی به انسجام ارگانیکی قرار داد.

- ✓ به اعتقاد وی، کجرفتاری در همه جوامع رخ می‌دهد اما شکل مدرن آن، خاص جامعه مدرن با همبستگی ارگانیکی است که عمدتاً در قالب حالت آنومی بعنوان یک بیماری مدرن ظاهر می‌شود؛ یعنی رشد سریع اقتصاد مدرن بدون رشد نیروهای تنظیم‌کننده آن واقع شده است.
- ✓ از نظر دورکیم، کجرفتاری عملی است که بعضی از احساسات جمعی را جریحه‌دار می‌کند؛ یعنی یک پدیده نسبی است.
- ✓ دورکیم ۳ نوع خودکشی خودگرا (خودخواهانه)، دیگرگرا (دیگرخواهانه) و آنومیک را مطرح می‌کند.
- ✓ خودکشی آنومیک مربوط به ساخت جامعه در حالتی است که دچار سستی در هنجارها می‌شود. در حالت آنومی (بی‌هنجاری)، وجدان جمعی دچار خدشه و تهدید شده است.
- ✓ تقسیم کار یعنی تخصصی شدن وظایف و کاری که به واسطه آن، مشاغل مختلف درون یک نظام تولید باهم ترکیب می‌شوند.
- ✓ در جوامع سنتی برخوردار از همبستگی مکانیکی، تقسیم کار، ساده اما یگانگی گروهی قوی و قانون جوامع سنتی، قانون سرکوبگر است که بر مبنای وفاق اجتماعی پدید می‌آید و وجدان جمعی، نظارت اجتماعی غیررسمی را بعهدده دارد.
- ✓ در همبستگی مکانیکی، کجرفتاری به ندرت اتفاق می‌افتد و با سرکوب شدید از جانب جامعه همراه است.
- ✓ از زمانی که همبستگی مکانیکی تضعیف می‌شود، کارکردها و تخصص‌های جدید در تقسیم کار ارگانیک شکل می‌گیرد.
- ✓ دورکیم معتقد است اقتدار اخلاق در یک جامعه تا جایی برای مردم قابل قبول است که این اخلاق با شرایط مادی زندگی مطابقت داشته باشد.
- ✓ از نظر دورکیم، منبع کجرفتاری در همبستگی ارگانیک عبارتند از شرایط آنومیک و اعتشاش اخلاق اجتماعی ناشی از تغییر و تحول سریع و گسترش اهمیت فردگرایی و شکل‌گیری هنجارهایی که توسعه آرزوهای فردی و محدود نشده را تشویق می‌کند.
- ✓ کارکرد پنهان فردگرایی، پیدایش انواع کجرفتاری از نوع خودگرایی است.
- ✓ از جمله کارکردهای کجرفتاری عبارتند از: مشخص شدن حدود مرز رفتار، افزایش همبستگی گروهی در جهت مقابله با شرایط خطرآفرین و ایجاد تغییر و تحول در جامعه با زیر سوال بردن گرایش‌های جمعی از سوی روشنفکران.
- ✓ از دیدگاه دورکیم، ارقام پایین کجرفتاری در جامعه، نشان از وجود ساخت سرکوب‌گر و ایستا دارد که توسعه روابط مناسب در تقسیم کار را اجازه نمی‌دهد.
- ✓ ارقام میانه در کجرفتاری، یک پدیده نرمال است.
- ✓ بالا بودن ارقام جنایت در جامعه، نشانه فقدان نظم اجتماعی و وجود حالت آنومیک است.
- ✓ به اعتقاد وی، بخشی از انحرافات، از ویژگی‌های خاص جامعه است و جرم، یک پدیده عادی در جامعه محسوب شده و وقتی غیرعادی است که از حالت نرمال تجاوز کند.

۲. رابرت مرتون:

- ✓ وی، شاگرد پارسونز، مهمترین نظریه‌پرداز کارکردی - ساختاری است.
- ✓ به ۳ اصل بنیادی تحیل کارکردی شامل اصل وحدت کارکردی جامعه، شمول عام و گریز ناپذیری جامعه انتقاد کرد.

- ✓ اصل وحدت کارکردی جامعه بنا را بر این می‌گذارد که رویه‌ها و باورداشت‌های فرهنگی و اجتماعی برای کل جامعه و نیز افراد آن، جنبه کارکردی دارد.
- ✓ به اعتقاد وی، اصل فوق، در جوامع ابتدایی درست بوده اما نمی‌توان آن را به جوامع بزرگتر و پیچیده‌تر تعمیم داد.
- ✓ براساس اصل شمول عام، همه صورت‌های فرهنگی و اجتماعی، کارکردهای مثبت دارند.
- ✓ اصل گریز ناپذیری کارکردها استدلال می‌کند همه جنبه‌های معیار جامعه نه تنها کارکردهای مثبت دارند بلکه بخش گریز ناپذیری از کارکرد کلی جامعه را نشان می‌دهند.
- ✓ مرتون همانند پارسونز معتقد است جامعه باید آمادگی پذیرش این واقعیت را داشته باشد که جنبه‌های ساختاری و کارکردی گوناگونی را می‌توان داخل جامعه پیدا کرد.
- ✓ بنظر مرتون، کارکردها عبارتند از عملکردهایی که تطبیق یا سازگاری یک نظام اجتماعی را امکانپذیر می‌سازند.
- ✓ مرتون، مفهوم بی‌کارکرد را بعنوان عملکردهایی که برای یک نظام دردی را دوا نمی‌کند مطرح کرد.
- ✓ وی، مفهوم تعادل خالص را برای بررسی سنگینی کارکردهای مثبت و کژکارکردها مطرح کرد.
- ✓ وی برای اینکه سنجش کارکردها را آسانتر کند، مفهوم سطح‌های تحلیل کارکردی را مطرح نمود.
- ✓ کارکردهای آشکار آنهایی هستند که با قصد قبلی صورت می‌گیرند در حالی که کارکردهای پنهان بدون قصد قبلی انجام می‌گیرند و این مفاهیم را نیز مرتون مطرح نمود. کارکرد آشکار برده‌داری در آمریکا، افزایش بازدهی اقتصاد جنوب و کارکرد پنهان آن، ایجاد یک طبقه محروم است.
- ✓ پیامدهای پیش‌بینی نشده ۳دسته‌اند: الف) کارکردهای پنهان که برای یک نظام معین، خاصیت کارکردی دارند؛ ب) کژکارکردهای آشکار و پنهان و ج) پیامدهای فاقد کارکرد که نه تاثیر کارکردی بر نظام می‌گذارند و نه تاثیر کژکارکردی.
- ✓ مرتون با طرح اینکه برخی ساختارهای فاقد کارکرد دورریختنی هستند، راه را برای دگرگونی معنی‌دار اجتماعی باز کرد.
- ✓ مرتون با توسعه نظر دورکیممدعی شد آنومی می‌تواند وضعیت عادی امور برای اشخاص در بخش‌های خاصی از جامعه باشد. شکاف بین ابزار مشروع و اهداف فرهنگی، ۴ نوع کج‌روی نوآوری (بکار بردن ابزار و وسایل جدید و غیر قانونی برای دستیابی به اهداف فرهنگی)، شعائرگرایی (صرف‌نظر کردن از اهداف فرهنگی و تاکید افراطی بر ابزار و وسایل مشروع)، انزواگزینی (چشم‌پوشی افراد از اهداف فرهنگی و وسایل و هنجارهای نهادی شده) و شورش (جایگزینی نظام جدید بجای اهداف و ابزار موجود) را ایجاد می‌کند.
- ✓ جرایم یقه‌سفیدها، تقلب و دوپینگ، نوعی نوآوری و روان‌پریشی، اعتیاد و ولگردی بازتابی از انزواگزینی است.
- ✓ فقر، به تنهایی عامل جرم نیست بلکه اگر افراد فقیر شیفته رسیدن به ارزش‌های فرهنگی مورد تایید اعضای جامعه باشند و با کسانی که فرصت‌های مشروع را بیشتر در اختیار دارند وارد رقابت شوند، به انجام رفتارهای ضد اجتماعی دست می‌زنند و این، یک امر طبیعی است.
- ✓ مسنر و روزنفلد، نظریه مرتون را گسترش دادند.
- ✓ دایان واگهو و دپورا کوهن معتقدند تحلیل انحراف و فساد در شرکت‌های بزرگ سرمایه‌داری نیز با استفاده از تئوری مرتون ممکن است.

- ✓ نظریه آنومی مرتون به یکی از ۲ نظریه با نفوذ در شکل‌گیری دیدگاه کج‌رفتاری تبدیل شد.
- ✓ نظریه دوم با نفوذ در شکل‌گیری دیدگاه کج‌رفتاری مربوط به ادوین ساترلند و نظریه پیوند افتراقی وی است.

(ب) دیدگاه بی‌سازمانی اجتماعی:

- ✓ پس از جنگ جهانی اول و در پاسخ به مجموعه شرایط در جامعه مثل مهاجرت، شهرنشینی و صنعتی شدن و عوارضی مانند فقر، بیکاری، جرم، بیماری‌های روانی و الکلیسم به عرصه آمد.
- ✓ بی‌سازمانی اجتماعی به از دست رفتن ارتباط منظم بین اجزای مختلف جامعه که عمدتاً به شکل مقررات ظاهر می‌شود، بعنوان شرایط آسیب‌رسان توجه داشت.

۱. بوم‌شناسی:

- ✓ پایه‌گذار جامعه‌شناسی شهری، رابرت پارک بوده که تحت تاثیر اندیشه داروین، زیمل و کنش متقابل نمادی قرار داشت و تلاش زیادی جهت برقرار ساختن شباهت میان محیط طبیعی و اجتماعی انجام داد.
- ✓ مفاهیمی همچون هم‌زیستی، رقابت، هجوم و استقرار، تعادل طبیعی و انطباق با محیط زیست مورد توجه بوم‌شناسان قرار دارد.
- ✓ تغییرات سریع اجتماعی و فرهنگی و فاصله گرفتن نسل جدید از نسل قدیم در شهرها موجب کم اعتبار شدن ارزش‌ها و الگوهای کهن و کاهش نظارت غیررسمی بر رفتار جوانان می‌شود.
- ✓ تحرک جمعیتی در شهرها موجب از بین رفتن روابط شخصی، خویشاوندی و همسایگی می‌گردد.
- ✓ گرایش به تجملات، سنجش افراد با ارزش‌های مادی، ملاک‌های ظاهری، کاهش روابط صمیمانه، اختلاف سطح درآمد، محله‌های شلوغ و فقیرنشین، سیستم خانه‌سازی، نحوه گذران اوقات فراغت زمینه‌ساز بروز انحراف، انزوا و کج‌رفتاری می‌شود.

۲. آنومی و خرده فرهنگ‌ها:

- ✓ دیدگاه بی‌سازمانی اجتماعی بر فقدان نظام هنجاری در منطقه‌های در حال تغییر و تبدیل تاکید دارد.
- ✓ جامعه‌شناسان با تمایزی که چارلز کولی بین روابط گروه‌های اولیه و ثانویه قائل شد، متوجه شدند حرکت از مناطق روستایی به مناطق شهری با شکستن مهارهای اولیه همراه بوده است.
- ✓ کولی مدعی است در روند شکل‌گیری بی‌سازمانی اجتماعی، فقدان هنجارهای اجتماعی، سطح توفیق افراد را کاهش می‌دهد و موجب می‌شود حساسیت و انگیزه‌های اولیه خود را از دست بدهند.
- ✓ ویلیام تامس و فلوزین زنانیکی معتقدند پدیده مهاجرت و نقل مکان، منجر به تغییر نگرش در انسان‌ها از حالت جمع‌گرا به فردگرا شده است.
- ✓ بی‌سازمانی خانوادگی صرفاً بعزت از بین رفتن علایق خانوادگی کنش اجتماعی است.
- ✓ تغییراتی فرهنگ مادی بسیار سریع‌تر از تغییرات فرهنگ غیرمادی پذیرفته می‌شود یعنی تغییر در عادات و مقررات از تغییرات تکنولوژیک، عقب می‌ماند. ویلیام اگ‌برن این پدیده را واماندگی فرهنگی نامید و آن را منبع اصلی بی‌سازمانی اجتماعی دانست.

- ✓ هرچه فاصله بین تغییر تکنولوژیک و تغییر فرهنگی بیشتر باشد، بی‌سازمانی اجتماعی وسیع‌تر و آسیب‌رسان‌تر خواهد بود.
- ✓ از نظر ریچارد کلوآرد و لیود اوهلین، هنجاری‌های اجتماعی ۲ جنبه دارد: آنچه باید انجام داد و آنچه نباید انجام داد و هنجارها، مرز بین عمل درست و نادرست را معلوم می‌کنند.
- ✓ اینکه جوانان بیشتر دوست دارند آنچه جامعه منع کرده را انجام دهند، اساس بسیاری از نظریه‌های جرم‌شناسان قرار گرفته است.
- ✓ کلوآرد و اوهلین معتقدند کار پژوهشگر در مطالعه فرهنگ فرعی، اساساً بررسی تفاوت‌ها در دسترسی به وسایل غیرمشروع است.
- ✓ نظریه انتقال فرهنگی کلیفورد شاو و هنری مک‌کی به برخی مناطق شهری اشاره دارد که در آنها الگوهای مرسوم جرم، پایدار مانده است.
- ✓ نظریه ارتباطات متفاوت ادوین ساترلند به شیوه انتقال ارزش‌های انحرافی در میان افراد گروه اشاره می‌کند و می‌گوید که رفتار مجرمانه، آموختنی است.
- ✓ دو نظریه کلوآرد و اوهلین و ارتباطات متفاوت ادوین ساترلند از مکتب شیکاگو به تفاوت در دسترسی به وسایل غیرمشروع اشاره دارند.
- ✓ به عقیده اوهلین و کلوآرد، تنها در مناطقی که جرم و جنایت ریشه دوانده و نهادی شده است، شرایط یادگیری نقش بزه‌کارانه فراهم است.
- ✓ کلوآرد و اوهلین علاوه بر عامل دستیابی به وسایل نامشروع، به عامل ساخت اجتماعی هم توجه دارند.
- ✓ ساخت اجتماعی مناسب برای فعالیت‌های بزه‌کارانه در مناطقی پدید می‌آید که بین صاحبان ارزش‌های ضد بزه‌کاری و دارندگان ارزش‌های بزه‌کاری، سازگاری پایدار پدید آید.
- ✓ اگر بین ارزش‌های گروه بزه‌کار و ارزش‌های جامعه سازگاری پدید آید، خطر دستگیری و تعقیب بزه‌کار کاهش می‌یابد.
- ✓ از نظر کلوآرد و اوهلین، ۳ شیوه برای شکل‌گیری خرده فرهنگ‌های کج‌رو وجود دارد: الف) خرده فرهنگ‌های جنایتکار (امکان دسترسی به موفقیت را فراهم می‌آورد و در پلیس هم نفوذ دارد)، خرده فرهنگ‌های مخالف (در جایی که تشکیلات قوی برای این گروه‌ها وجود ندارد و راه‌های قانونی برای موفقیت مسدود است، شکل می‌گیرد. متشکل از افراد ناراضی با رفتارهای خشونت‌آمیز است. اغلب مرتکب وحشی‌گری، صدمه زدن به اموال و اماکن شهری و به خطر انداختن جان دیگران می‌شوند. این فرصت‌ها در اختیار افرادی قرار می‌گیرد که بدن قوی، جرات و میل به خطر دارند.) و خرده فرهنگ کناره‌گیر (شرط عضویت، علاقه به مصرف مواد مخدر است).

ج) دیدگاه جامعه‌پذیری:

۱. پیوند اجتماعی:

- ✓ در دیدگاه جامعه‌پذیری، خانواده و جامعه ۲ عامل مهم در ایجاد پیوند اجتماعی هستند.
- ✓ جایگاه خانواده، آموزش و پرورش، رسانه‌ها و مقوله نظارت اجتماعی در این دیدگاه مورد توجه است.

- ✓ از یک سو به نظریه‌های دورکیم و هابز و از سوی دیگر به نظریه بی‌سازمانی اجتماعی نزدیک است.
- ✓ خانواده، مجموعه‌ای از افراد خویشاوند است که از طریق ازدواج یا فرزندخواندگی به یکدیگر متصل شده و زیر یک سقف زندگی می‌کنند و بر ۱۲ اصل خویشی و هم‌زیستی متکی است.
- ✓ امروزه غرب شاهد یک تجربه حداقلی از خانواده است.
- ✓ عوامل خانوادگی موثر در انحرافات عبارتند از تنش در خانواده، ارتباط و استفاده نامناسب جنسی در خانواده، کاهش نظارت و کنترل در خانواده، نزاع و ستیز، سست شدن قوانین، ضوابط و پایبندی به ازدواج و برخوردهای بین والدین و فرزندان.
- ✓ به اعتقاد دورکیم، در جوامع مدرن مبتنی بر همبستگی ارگانیکی، نهادهای آموزشی در نقش پدیدآورنده وفاق اجتماعی ظاهر می‌شوند که در جوامع سنتی، این نقش بعهدده خانواده است.
- ✓ مطالعاتی که دیویس وارنر و هالینگز هد انجام دادند نشان داد که ویژگی‌های طبقاتی جامعه در زندگی آموزشگاهی تاثیر بسزایی دارد.
- ✓ طبق تحقیقات بلومر و هورز، بزه‌کاری ۱۰٪ پسران و ۲۵٪ دختران از فیلم‌های سینمایی متاثر بوده است.
- ✓ در ایران، رسانه‌های جمعی مانند رادیو، تلویزیون و کامپیوتر بیش از سایر رسانه‌ها در بروز انحرافات اجتماعی و ایجاد گسست در روند جامعه‌پذیری اثرگذارند.

۲. نظارت اجتماعی (تریوس هیرشی):

- ✓ فرضیه اصلی نظارت اجتماعی، ماهیت ارضا نشدنی انسان است.
- ✓ تریوس هیرشی معتقد است همه افراد کج‌رفتاری نمی‌کنند چون جرات آن را ندارند.
- ✓ هیرشی، مهم‌ترین پایه‌گذار نظریه نظارت اجتماعی است.
- ✓ به اعتقاد هیرشی، زمانی کج‌رفتاری واقع می‌شود که پیوند میان فرد و جامعه ضعیف باشد.
- ✓ به اعتقاد وی، ۴ عنصر اصلی وابستگی، تعهد، درگیری و اعتقاد موجب تحکیم پیوند فرد و جامعه می‌شوند.

وابستگی:

- ✓ مبنای اصلی درونی کردن هنجارها، وابستگی به دیگران است.
- ✓ فرد متاهل بعلت وابستگی اجتماعی، کمتر امکان دارد مرتکب کج‌رفتاری شود.
- ✓ با برخورداری از احساس پاسخگویی به انتظارات دیگران، افراد، محدود و خودنگهدار می‌شوند.

تعهد:

- ✓ تعهد، بعد جامعه‌شناختی مفهوم خود در روانشناسی است.
- ✓ فردی که به فعالیت‌های متعارف در زندگی روزمره متعهد باشد، برای حفظ موقعیتی که بدست آورده، کج‌رفتاری نمی‌کند و خود را به خطر نمی‌اندازد.
- ✓ کسی کج‌رفتاری می‌کند که چیزی برای از دست دادن نداشته باشد یا آنچه که دارد، برای او کم ارزش باشد.

درگیری:

- ✓ درگیری در امور زندگی روزمره، وقت زیادی نیاز دارد و خود، باعث محدود شدن رفتار می‌شود و افراد بیکار، وقت بیشتری برای هنجارشکنی دارند.
- ✓ افزایش سال‌های تحصیل، انجام خدمت طولانی مدت سربازی و فراهم بودن تسهیلات ورزشی، موجب کاهش کجرفتاری می‌شود.

اعتقاد:

- ✓ هرچه میزان اعتقاد افراد به هنجارهای اجتماعی و رعایت قوانین ضعیف‌تر باشد، احتمال بیشتری وجود دارد که هنجارشکنی کند.

← هیرشی معتقد است که خانواده و جامعه، ۲ عامل مهم در ایجاد پیوند بین فرد و جامعه هستند.

← نای، خانواده را از طریق ۴ عامل نظارت درونی (جامعه‌پذیر کردن کودک از راه آموزش و تنبیه)، نظارت غیرمستقیم (ایجاد علاقه در کودک به رفتار مطابق میل خانواده بوسیله پیوند عاطفی)، نظارت مستقیم (اعمال محدودیت‌های برنامه‌ریزی شده) و ارضای نیازها (توانایی خانواده در تامین زندگی آینده و امکانات موفقیت‌زا در آینده) در تقویت پیوند اجتماعی موثر می‌داند.

← رونالد اکر معتقد است مهمترین اصل در یادگیری اجتماعی این است که کجرفتاری، در اثر جریان شرطی‌شدن از طریق پاداش و تنبیه شکل می‌گیرد.

← به اعتقاد اکر، تنها فقدان نظارت اجتماعی باعث کجرفتاری نمی‌شود.

← نظریه نظارت اجتماعی برای مجرمان طبقات پایین و متوسط، تا حدودی صادق است.

← تقویت نظارت اجتماعی می‌تواند به کاهش شدید آزادی‌ها و تبدیل شدن جامعه به یک نظام پلیسی و دست‌مایه‌ای برای رژیم‌های اقتدارطلب در جهت اعمال سلطه بینجامد.

رویکرد تضاد:

الف) دیدگاه نابرابر اقتصادی:

✓ تضادگرایان متقدم، وجود تضادهای اجتماعی را موجب کجرفتاری‌های مختلف دانسته و جرم را عارضه جامعه صنعتی تلقی می‌کردند.

✓ عده‌ای از تضادگرایان متاخر، مفاهیمی از نابرابری اجتماعی، مارکسیسم، فمینیسم، قدرت و سلطه زبان‌شناختی را در تحلیل‌های برساخت‌گرایانه از کجرفتاری بکار بستند.

✓ نظریه‌های تضاد در افکار مارکس ریشه دارد و در نظریه انتقادی ریچارد کوئینی، فمینیسم و تضاد ارزش‌ها امتداد یافته است.

۱. تضاد طبقاتی در مارکسیسم:

✓ تاثیر ساخت اقتصادی در زندگی اجتماعی و تحولات ناشی از آن در نظریه مارکس مطرح شده است.

- ✓ روابط ارتکاب جرم و محیط اقتصادی را مکتب سوسیالیست مارکس و انگلس، بررسی کرد.
- ✓ به عقیده مارکس، کلیه امور، وابسته به محیط مادی است و ارتکاب جرم، تابعی از شرایط اقتصادی است؛ یعنی رژیم سرمایه‌داری، منشا بروز جرایم بوده ارتکاب جرم، واکنشی علیه بی‌دادگری اجتماعی است.
- ✓ از دیدگاه مارکس، ۲ جایگاه در نهاد اقتصادی قابل دسترسی است. عده‌ای صاحب فعالیت‌های اقتصادی و دیگری، مردمی که عمدتاً برای آنها کار می‌کنند.
- ✓ هسته مرکزی مجموعه مسائل، تسلط و تضاد طبقاتی است.
- ✓ مارکس و انگلس در مانیفست کمونیست مدعی شده‌اند تاریخ تمام جوامع، تاریخ استثمار و مبارزه طبقاتی بوده است.
- ✓ مراحل یک جامعه به ترتیب عبارتست از کمون اولیه (جامعه قبیله‌ای)، برده‌داری، فئودالیسم، سرمایه‌داری و در نهایت سوسیالیسم.
- ✓ بذر هر جامعه جدید در نهاد اشکال قدیمی آن وجود دارد. پرولتاریا (طبقه کارگر) در بطن سرمایه‌داری با یکدیگر متحد شده و بورژوازی (سرمایه‌داری) را ساقط می‌کند.
- ✓ مکتب فرانکفورت در آلمان با صاحب‌نظرانی نظیر تئودور آدورنو، ماکس هورکهایمر و هربرت مارکوزه، اندیشه‌های مارکس را گسترش دادند.
- ✓ ظهور فاشیسم در اروپا، اعضای مکتب فرانکفورت را در مورد رسیدن طبقه کارگر به هدفی که مارکس برای آن طراحی و پیش‌بینی کرده بود به تردید افکند.
- ✓ حرکت اصلی مکتب مارکسیسم در آمریکا بصورت توسعه رویکرد انتقادی نسبت به فرهنگ سرمایه‌داری پیشرفته بود.
- ✓ نظریه پردازان مارکسیست مدعی‌اند که فرایند انباشت سرمایه و افزایش منافع سرمایه‌داران، به بیکاری بخشی از اعضای طبقه محروم منتهی می‌شود و این بیکاری، علت اصلی کج‌رفتاری است.
- ✓ مارکس به کارگرانی که بواسطه انتقال صنایع به مناطقی که کارگر ارزان داشته و بیکار شده‌اند، جمعیت مازاد حاشیه‌ای نام نهاده است.
- ✓ در حاشیه فرایندهای اقتصادی قرار گرفتن طبقه کارگر، به فقدان عزت نفس و به احساس ناتوانی و بیگانگی در آنان می‌انجامد.
- ✓ مارکس معتقد است فقط زمانی که نیروهای مادی تولید در حدی توسعه یابند که سلطه طبقاتی و دولتی را نابود سازند، می‌توان در مورد قانون بعنوان وفاق جمعی سخن گفت و تنها در این شرایط است که می‌توان جامعه‌ای عاری از جرم و جنایت را تصور کرد.
- ✓ مارکس و انگلس از اولین افرادی هستند که به مسئله قانون و تاثیر آن در تعریف گروه‌ها بعنوان مجرم و غیر مجرم توجه داشته‌اند. از دیدگاه آنان، قانون، تجلی منافع طبقه حاکم است.
- ✓ مارکس، یکی از نخستین نویسندگی است که تقسیم کار را موجب بیگانه شدن انسان‌ها از کارشان می‌داند.
- ✓ تایلور، والتن و یانگ از منتقدان نظریات مارکس و انگلس هستند.

۲. نظریه انتقادی ریچارد کوئینی:

- ✓ نظریه انتقادی ریشه در افکار مارکس دارد و تلاش می‌کند با نگاهی جامع به مسائل اجتماعی بنگرد.
- ✓ دو نویسنده مهم این دیدگاه در آمریکا عبارتند از ریچارد کوئینی و ویلیام جی چمبلیس.
- ✓ نظریه ریچارد کوئینی به نظریه واقعیت اجتماعی معروف است.
- ✓ کوئینی تحت تاثیر دو نگرش مارکسیستی و پدیدار شناختی بوده و مدعی است ویژگی‌های اقتصاد سرمایه‌داری، عامل اصلی پیدایش جرم و جنایت است.
- ✓ کوئینی، قانون را ابزاری در دست دولت و هر دو را در خدمت منافع سرمایه‌داران می‌داند.
- ✓ مسئله اصلی در مطالعه جرم و جنایت بر مبنای نظر کوئینی، مطالعه معنی جنایت است.
- ✓ در جامعه سرمایه‌داری، طرز فکر افراد نسبت به نحوه زندگی، اهداف آینده، مصرف و ارجحیت‌ها تحت تاثیر ایدئولوژی حاکم قرار می‌گیرد.
- ✓ هدف اصلی نظام سیاسی سرمایه‌داری از اعطای رفاه، جلوگیری از سیاسی شدن گروه بیکاری که بواسطه پیشرفت تکنولوژی ایجاد شده، می‌باشد.
- ✓ به عقیده مارکس و انگلس، جنایتکارانی که خارج از نظام سرمایه‌داری عمل می‌کنند، اغلب از میان لمپن پرولتاریا (طبقه غیرمولد و پارازیتی) هستند و زندگی آنها از طریق کار طبقه کارگر تامین می‌شود و رفتار این افراد، عمدتاً غیرسیاسی و فردگرایانه است مانند سرقت، خرید و فروش مواد مخدر و روسپی‌گری.
- ✓ نوع دیگر کج‌رفتاری‌ها مربوط به مقاومت می‌شود مانند اعتراض کارگران علیه وضعیت استثمارشدگی.
- ✓ به اعتقاد کوئینی، جرم طبقه کارگر که در مقابل سرمایه‌داری مقاومت می‌کند، بازتاب مستقیم بیگانگی از کار است و مبارزه‌ای است آگاهانه یا ناخودآگاه علیه استثمار زندگی.
- ✓ به اعتقاد کوئینی، حرکت بسوی جامعه جدید فقط با آگاهی سیاسی سرکوب‌شدگان جامعه سرمایه‌داری امکانپذیر بوده و تنها راه حل پایدار بحران سرمایه‌داری، سوسیالیسم است.

۳. جرایم زنان در نظام سرمایه‌داری:

- ✓ دیدگاه اصلی در خصوص جرایم زنان عبارتند از مارکسیست فمینیست و رادیکال فمینیست.
- ✓ مارکسیست فمینیست‌ها معتقدند که منشا نابرابری جنسی، نابرابری قدرت مردان و زنان در جامعه سرمایه‌داری است.
- ✓ نابرابر جنسی، کارکرد استثمار زنان توسط شوهران و پدران است.
- ✓ استثمار ۲گانه زنان در خانه و در محل کار به این معنی است که زنان، ارزش اضافی بسیار زیادی برای نظام سرمایه‌داری تولید می‌کنند.
- ✓ در جامعه سرمایه‌داری، مردان، زنان را از نظر اقتصادی و جنسی کنترل می‌کنند و این نوع زندگی حاشیه‌ای، علت ارتکاب کمتر جرم در میان زنان است.
- ✓ رادیکال‌های فمینیست معتقدند زنان در اکثر موارد طوری جامعه‌پذیر می‌شوند که خشونت و استثمار را حق خود می‌دانند.

- ✓ توجه فمینیست‌های مارکسیست به ساختار نظام سرمایه‌داری و توجه فمینیست‌های رادیکال به روند جامعه‌پذیری (نظارت غیررسمی) برای رفع نابرابری جنسیتی بین مردان و زنان است.
- ✓ نظریه تضاد ارزشی به نحوی دیگر در دیدگاه انگ‌زنی یا عکس‌العمل اجتماعی مطرح شد که جامعه‌شناسان ترجیح می‌دهند این دیدگاه را کنش تعامل‌گرا بنامند.

رویکرد کنش متقابل:

الف) دیدگاه انگ‌زنی:

- ✓ یکی از مهمترین دیدگاه‌ها برای درک انحراف و جرم، دیدگاه برچسب‌زنی یا عکس‌العمل اجتماعی است.
- ✓ نظریه‌پردازان برچسب‌زنی، کج‌روی را نه بعنوان مجموعه‌ای از ویژگی‌های افراد یا گروه‌ها بلکه بعنوان یک فرایند کنش متقابل میان کج‌روان و ناکج‌روان تبیین می‌کنند.
- ✓ کسانی که نماینده نیروهای نظم و قانون هستند یا می‌توانند تعاریف اخلاق متعارف را بر دیگران تحمیل کنند، منابع اصلی انگ‌زنی را فراهم می‌سازند.
- ✓ دیدگاه انگ‌زنی درصدد تبیین علی و علت‌یابی برای پدیده انحراف نیست بلکه می‌خواهد روند چگونگی شکل‌گیری انحراف از نگاه افراد دیگر را ترسیم کند.
- ✓ دیدگاه انگ‌زنی معتقد است که جوهر انحراف، در خود عمل نیست بلکه در شرایط وقوع عمل و وضعیت کنش‌گر است.
- ✓ محورهای دیدگاه انگ‌زنی، زاویه دید افراد کج‌رو و کسانی که آنان را کج‌رو می‌دانند به جهان، فرایند تدوین مقررات اجتماعی و شیوه‌های اعمال این مقررات را مورد مطالعه قرار می‌دهد.
- ✓ دیدگاه انگ‌زنی در اواخر دوره سوم جامعه‌شناسی آمریکایی که به بی‌سازمانی اجتماعی تعلق داشت، به صحنه آمد و از ۱۹۵۰ به بعد بدلیل طرح تحرک اجتماعی، از محبوبیت آن کاسته شد.
- ✓ دیدگاه کج‌رفتاری مبتنی بر نظریه آنومی دورکیم و مرتون بوده و از نظریه پیوند افتراقی ساترلند، تاثیر فوق‌العاده‌ای گرفته است.
- ✓ ساترلند به پیورس از تامس و زنانیکی بر این باور است که بی‌سازمانی اجتماعی، نقش مهمی در کج‌روی ایفا می‌کند.
- ✓ دیدگاه انگ‌زنی محصولی از فلسفه‌های اجتماعی جرج هربرت مید و آلفرد شوتز است.
- ✓ مید معتقد است که خودانگاره، از جریان کنش متقابل اجتماعی سرچشمه می‌گیرد.
- ✓ شوتز در پی تبیین نظم اجتماعی بوسیله نشان دادن این موضوع بود که افراد، مجموعه‌ای از نمادسازی‌ها را در مورد جهان شکل می‌دهند.
- ✓ دیدگاه انگ‌زنی به دیدگاه تضاد ارزشی بسیار نزدیک است.

هاوارد بکر:

- ✓ دیدگاه انگ‌زنی در کتاب غریبه‌ها از هاوارد بکر که در سال ۱۹۶۳ در آمریکا به بازار آمد، مورد توجه قرار گرفت.
- ✓ قبل از بکر، ادوین لمرت بعنوان پدر دیدگاه انگ‌زنی در سال ۱۹۵۱ در کتاب خود، آسیب‌شناسی اجتماعی، اساس نظریه واکنش اجتماعی و انگ‌زنی را بنا نهاد.

✓ دیدگاه بکر، یک دیدگاه نسبی‌گرا است. تفاوت در توانایی بوجود آوردن قوانین، تحت تاثیر میزان قدرت قرار دارد.

ادوین لمرت:

✓ وی در چارچوب دیدگاه عکس‌العمل اجتماعی، مفهوم کج‌رفتاری نخستین و دومین را مورد تاکید قرار داد.

✓ سلسله‌کنش متقابلی که به کج‌روی ثانویه می‌انجامد، عبارتست از: (۱) کج‌روی اولیه، (۲) مجازات‌های اجتماعی، (۳) کج‌روی اولیه بیشتر، (۴) مجازات‌های شدیدتر و طرد، (۵) کج‌روی بی‌تر و احتمالا همراه با خشم و بی‌زاری نسبت به مجازات‌کنندگان، (۶) بدنام‌سازی کج‌رو در کنش جامعه، (۷) تشدید انحراف بعنوان واکنشی نسبت به بدنام‌سازی و (۸) پذیرش نهایی منزلت اجتماعی کج‌رو و تلاش برای همسازی با آن براساس نقش مربوط.

فصل پنجم: روش‌های مطالعه در جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی

- مطالعات جامعه‌شناختی انحرافات اجتماعی با روی آوردن به روش‌های تجربی و اثبات‌گرا، پیشرفت قابل توجهی داشته است.
- در جامعه‌شناسی انحرافات، همواره بحث درباره نتایج گزینش و پیرامون بخردانه بودن آن است.
- مطالعات در حوزه جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی، عمدتاً در ۲ شاخه ژرفانگر و پهنانگر صورت گرفته است.

مطالعات ژرفانگر:

۱. مشاهده (مستقیم):

- ✓ به رغم مشکلات، عده زیادی از جامعه‌شناسان، مشاهده مستقیم را قابل اتکاترین وسیله فهم کج‌روی می‌دانند.
 - ✓ مشاهده، مطالعه‌ای اصولاً انسان‌شناختی است که پیوندهایی عمیق و خصوصی با موضوع برقرار می‌سازد و می‌تواند کاستی‌های ناشی از شناخت‌های غیرقطعی را درباره کج‌روی برطرف سازد.
 - ✓ معنای مشاهده، تحقیق در محیط واقعی کار و زندگی افراد است.
 - ✓ نمونه‌های این نوع مطالعه را هرمن و جولیا شوندینگر درباره خرده فرهنگ‌ها و دار و دسته‌های جوانان و نوجوانان بزه‌کار و استرک الیفسون درباره زندگی زنان معتاد متعلق به طبقه متوسط جامعه انجام داده‌اند.
- کاستی‌هایی که مختص به مشاهده کج‌روی هستند عبارتند از:
- الف) ویژگی‌های خاص کج‌روی (ب) خطرهایی که فاصله را تهدید می‌کنند (ج) در دسترس نبودن شواهد و داده‌ها، بی‌اعتمادی‌ها
 - د) بدگمانی‌ها و احتیاط‌های کج‌روان در برابر غریبه‌ها
 - ه) مقاومت و حساسیت‌های افراد و گروه‌های مورد مطالعه
 - و) خطر برچسب کج‌رو خوردن و محروم شدن از تأمین‌ها و حمایت‌های مورد نیاز برای جامعه‌شناس.

۲. بهمن‌سازی:

- ✓ در دسترس نبودن موضوع تحقیق، جامعه‌شناسان کج‌روی را به این مورد که در عین حال از شیوه‌های مطالعه ژرفانگر بوده متوجه ساخته است.
- ✓ در این شیوه، محقق برای نمونه، اعتماد یک خبرچین یا کج‌رو را به خود جلب می‌کند و با استفاده از این اعتماد، این امکان را فراهم می‌سازد تا به شکل‌های مختلف با دیگر افراد آن جهان آشنا شود.
- ✓ این شیوه را نخستین بار، نانسی لی در تحقیق پیرامون زنانی که تجربه سقط جنین دارند، بکار گرفت.
- ✓ نقاط ضعف بهمن‌سازی عبارتست از: محدودیت ناشی از شبکه‌های اجتماعی، برای دستیابی به کج‌روان منزوی، طراحی نشده و قابلیت اجرایی ندارد و گاه نتایج قابل توجهی بدست نمی‌دهد.

۳. مطالعه موردی:

- ✓ دسترسی نداشتن به سوژه‌های متعدد، محققان را به این نوع مطالعه ترغیب کرده است.

- ✓ این موع مطالعه، مزیت استفاده از فرصت‌های استثنائی آشنایی با کجروان در دسترس را دارد و حداقل امکان توصیف نقش کجروی در دوره‌ای قابل توجه از زندگی یک کجرو و رسیدن به تحلیلی رشدنگر را فراهم می‌آورد.
- ✓ نتیجه عمده این نوع مطالعه، تحریر زندگینامه کجروان بدست محققان کجروی است.
- ✓ کتاب دزد حرفه‌ای نوشته ادوین ساترلند و مشت‌زن نوشته ویلیام شامبلیس که معمولاً شالوده نظریه‌هایی خاص را نیز در خود دارند، از این روش بدست آمده است.
- ✓ امتیاز دیگر مطالعه موردی، عمق یافته‌ها و بیان جزئیات است که از یک جهت، فایده‌ای بیش از مصاحبه‌های مختصر یا انبوهی از مشاهدات کوتاه‌مدت دارد.
- ✓ نقطه ضعف اساسی این روش، آن است که نمی‌توان یافته‌ها را به شکلی اساسی و غنی تعمیم داد و این ویژگی سبب شده بیشتر توجه جرم‌شناسان را جلب کند.

۴. مشاهده در موسسات:

- ✓ مراجعه مستقیم به زندان‌ها، بیمارستان‌های روانی و موسسات مشابه، از جمله راهکارهای متناسب با مطالعات جامعه-شناختی کجروی است.

مزایای مشاهده در موسسات که آن را به شیوه‌ای بسیار رایج در مطالعات جرم و کجروی مبدل ساخته عبارتند از:

- الف) امکان دستیابی درازمدت به کجروان بدون درگیر شدن در مشکلات مطالعاتی
- ب) اشخاص محبوس و تحت کنترل، راحت‌تر حاضر به مصاحبه می‌شوند
- ج) افرادی هستند که به دقت گردآوری شده‌اند، دسترسی به نمونه‌ها
- د) نیازمند فعالیت چندانی نیست و این مطالعه می‌تواند به بررسی ساختارهای اجتماعی خود این موسسه‌ها و مطالعه موردی اجتماعی بسته بدل شود (تبیین سازمان اجتماعی خود این نهادها)

مشکلات و موانع مشاهده در موسسات عبارتند از:

- الف) حضور افراد در این موسسات می‌تواند سبب تحریف داده‌های مربوط به وقایع گذشته شود.
- ب) این نهادها با محیط‌های اصلی متفاوتند و آثار برخوردارها، تنبیه‌ها و کنترل‌های آنها با اثر تجربه‌های فرد در محیط‌های اصلی فرق دارد.
- ج) نمونه‌ها می‌توانند نوع نمونه نباشند.

۵. مشاهده مشارکتی:

- ✓ بر مبنای پدیدارشناختی و کنش متقابل تکیه دارد.
- ✓ برخلاف مشاهده مستقیم، مشاهده مشارکتی با مشارکت فعال محقق در فعالیت سوژه‌ها و همدلی او با آنان همراه است.
- ✓ کاربرد مشاهده مشارکتی بدلائیل زیر فراوان است: قرابت مهمی که میان جامعه‌شناسی کجروی و دیدگاه‌های کنش متقابل و پدیدارشناسی وجود دارد و تناسب مشاهده مشارکتی با طبیعت برخوردار جامعه‌شناختی با کجروی.

استدلال برخی جامعه‌شناسان در نفی صلاحیت این روش:

- (الف) لزوما داده‌های مورد نیاز برای تحلیل تدارک نمی‌کند.
- (ب) فنون این مطالعه، مشکلات اخلاقی پیچیده‌ای را بدنبال دارد.
- (ج) اجرای این مشاهده در برخی محیط‌ها مشکل است.

مطالعات پهنانگر:

- ✓ مطالعات پهنانگر یا مقطعی، از دیگر روش‌های مشاهده‌پذیر کردن و نمایان ساختن جمعیت‌های کج‌رو و غیر کج‌رو است.
- ✓ در این مطالعه، محقق فرض را بر این می‌گذارد که کج‌روی، پدیده‌ای فراگیر است.
- ✓ روش‌های پهنانگر، عمدتاً جمعیت مورد نظر را با مطالعه نمونه‌هایی از آن و با صرف وقتی کمتر از روش‌های ژرفانگر بررسی می‌کنند و به همین دلیل، از درصدی از خطا، و تمرکز و ظرافت کمتر برخوردارند.
- ✓ کاستی‌های روش پهنانگر عبارتند از مفروض شمردن صداقت و صراحت آزمودنی‌ها، نداشتن تضمین‌های لازم برای جلوگیری از بی‌صداقتی یا تحریف اطلاعات توسط آزمودنی‌ها، محدودیت در بیان تغییرات موضوع در طول زمان، وجود مشکلات جدی در سنجش امور عینی.

۱. پیمایش خودگزارشی:

- ✓ آزمودنی‌ها به پرسش‌هایی پاسخ می‌دهند که از نوع، میزان و کیفیت مشارکت آنان در شکل‌های متفاوت کج‌روی می‌پرسند.
- ✓ یکی از هدف‌های مطالعات خودگزارشی، تعیین میزان و توزیع واقعی انواع کج‌روی‌هاست که با دستیابی به شناختی تخمینی درباره شمار واقعی هنجارشکنان و شمار هنجارشکنی‌های آنان تامین می‌شود.
- ✓ هدف عمده این آزمون‌ها، کج‌روی‌ها و بزه‌های جوانان و نوجوانان است و جمعیت‌های دانش‌آموز به ویژه در محیط مدارس بررسی می‌شوند.
- ✓ این مطالعات همچنین به سنجش نگرش‌ها، باورها، ارزش‌ها و ویژگی‌های شخصیتی و رفتاری آزمودنی می‌پردازند.
- ✓ این نوع مطالعات را می‌توان در کارهای امثال پورتر فیلد، والرشتاین و وایل، نای و شورت و نتلر دید.
- ✓ یکی از استادانه‌ترین مطالعات نیز مطالعه فراگیر بلسون درباره پسر بچه‌های لندن است.
- ✓ انتقادات وارده بر این مطالعات، بیشتر متوجه اندک بودن اعتبار آنها می‌باشد.

۲. پیمایش بزه‌دیدگی:

- ✓ از بزه‌دیدها و افراد آسیب‌دیده از جرم درباره تجربه‌های رویارویی آنان با کج‌روان می‌پرسند.
- ✓ اهمیت این مطالعه ناشی از نقش انکارناپذیری است که همانند مطالعات خودگزارشی در پرده برداشتن از میزان و توزیع واقعی انواع کج‌روی‌ها داشته‌اند.
- ✓ نمونه ملی این پیمایش‌ها، پیمایش ملی بزه‌دیدگی از جرم است و نمونه بین‌المللی آنها، در دستور کار موسساتی از جمله مرکز بین‌المللی پیشگیری از جرم و موسسه تحقیقات بین منطقه‌ای جرم و دستگاه جزایی در سازمان ملل قرار دارد.

روش‌های دیگر:

- ✓ از مطالعه میان فرهنگی و مطالعه تاریخی برای منابع مستقیم و از جمله روش‌های تطبیقی مطالعه کج‌روی محسوب می‌شود.
- ✓ آثاری همچون وضع زندان‌ها اثر جان هاوارد و خودکشی اثر دورکیم، باعث تولد تطبیقی دو رشته جرم‌شناسی و جامعه‌شناسی کج‌روی شده‌اند.
- ✓ منابع غیرمستقیم شناخت کج‌روی عبارتند از بررسی توصیف‌های ادبی، بررسی ساخت و ترکیب اخبار مربوط به کج‌روی (شالوده آن، موسسات خبرگزاری به ویژه رسانه‌های جمعی است)، بررسی واکنش‌های اجتماعی و آثار آنها (مورد علاقه پدیدارشناسان و هواداران دیدگاه کنش متقابل و صاحب‌نظران برجسب‌زنی)، بررسی مبانی نظم (مقبول جامعه‌شناسانی که ساختار جامعه را بصورت عمیق بررسی می‌کنند) و بررسی آمارهای رسمی.
- ✓ بررسی آمارهای رسمی، متداول‌ترین و پرسابقه‌ترین مطالعه غیرمستقیم کج‌روی و جزء نخستین آثار نفوذ علوم طبیعی در حوزه علوم اجتماعی است.
- ✓ بررسی آمارهای رسمی از مراجعه به آمارهای دولتی و سرشماری گرفته تا سازمان‌دهی، تدوین و تفسیر گزارش‌های یکپارچه جرم و سرانجام شیوه‌ای نسبتاً نوظهور به نام نظام ملی گزارش‌دهی واقع‌بنیان را شامل می‌شود.

فصل ششم: رابطه مسائل اجتماعی با انحرافات در ایران

- ◀ مسائل اجتماعی، پدیده‌هایی اجتماعی اعم از شرایط ساختاری یا الگوهای کنشی هستند که در مسیر تحولات اجتماعی بر سر راه توسعه یعنی وضعیت موجود و وضعیت مطلوب، مورد توجه مردم و گروه‌های اجتماعی قرار می‌گیرند و مانع تحقق اهداف و تهدیدکننده ارزش‌ها و کمال مطلوب‌های آنها می‌شوند.
- ◀ پدیده‌های اجتماعی معمولاً بعنوان موانع توسعه (نظیر خاص‌گرایی فرهنگی و اجتماعی)، هزینه‌های توسعه (نظیر آلودگی محیط زیست) و آثار و تبعات عقب‌ماندگی (نظیر بی‌سوادی و خشونت) مورد شناسایی و ارزیابی قرار می‌گیرند.
- ◀ توسعه و بهبود حیات اجتماعی دارای ۲ وجه ارزشی - هنجاری (یعنی اهداف و کمال مطلوب‌ها) و اثباتی - واقعی (یعنی مقدرات و محدودیت‌های موجود بر سر راه رسیدن به اهداف) است.

اهم ویژگی‌های مسائل اجتماعی:

۱. اجتماعی و عمومی بودن
۲. دارای شرایط و الزامات قابل تشخیص بودن
۳. وجود فضای فکری و اجتماعی لازم برای طرح مسائل اجتماعی

اهداف مورد توجه در طرح مسائل اجتماعی:

۱. تیپولوژی و توصیف مسائل اجتماعی
۲. تحلیل و ریشه‌یابی مسائل اجتماعی
۳. ارائه راه حل‌های مناسب برای اصلاح، رفع و پیشگیری از بروز مسائل اجتماعی

مسائل اجتماعی ایران:

۱. مسائل جمعیتی:

- ✓ فشار جمعیت در ایران منجر به تضعیف و تلاشی بازار رسمی فعالیت و اشتغال گردیده و بازار غیررسمی آن را گسترش داده و فعالیت‌های غیر ضابطه‌مندی را ایجاد می‌کند.
- ✓ تحولات جمعیتی کنونی، عمومیت ازدواج را کاهش و میانگین سنی ازدواج‌های بار اول را افزایش می‌دهد.
- ✓ اثر تحول جمعیت بر گذران اوقات فراغت را از زاویه کاهش سنین دوران کار و فعالیت در کنار افزایش امید به زندگی می‌توان در نظر گرفت.

۲. مسائل اشتغال و بیکاری:

- ✓ به تاخیر افتادن سن ازدواج، عامل تاثیرگذار مهمی در بین دختران فعال برای شغل‌یابی و پر کردن اوقات فراغت و تکمیل فرآیند هویت‌یابی اجتماعی است.
- ✓ یکی از مهمترین مشکلات برنامه‌ریزی رشد و توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه، انبوه و عدم مهارت نیروی کار است. زیرا بیش از آنکه به محاسبات هزینه - فایده توجه شود، به ضریب شغل‌زایی توجه می‌شود.

۳. مسائل شهری و روستایی:

✓ گسترش انفجاری شهرها در ایران، پیامدهای نامطلوبی از قبیل از هم گسیختگی شبکه شهری، ناامنی در برابر سوانح طبیعی، تخریب منابع طبیعی و آلودگی‌های زیست‌محیطی را بدنبال دارد.

۴. فساد اداری:

✓ منظور از فساد، شکستن رفتار اخلاقی، شیوه قانونی و مقررات اداری است.

✓ هیدن هیمر، فساد اداری به ۳ گونه سیاه، خاکستری و سفید تقسیم کرده است.

الف) فساد اداری سیاه: کاری که از نظر توده‌ها و نخبگان سیاسی، منفور است و عامل آن باید تنبیه شود مانند دریافت رشوه برای نادیده گرفتن معیارهای ایمنی در احداث مسکن.

ب) فساد اداری خاکستری: کاری که از نظر اکثر نخبگان منفور است اما توده‌های مردم در مورد آن بی‌تفاوتند مانند کوتاهی کارمندان در اجرای قوانینی که در بین مردم از مقبولیت چندانی برخوردار نیست.

ج) فساد اداری سفید: کاری که ظاهراً مخالف قانون است اما اکثر اعضای جامعه، آن را آنقدر با اهمیت نمی‌دانند که خواستار تنبیه عامل آن باشند مانند چشم‌پوشی از موارد نقض مقرراتی که در اثر تغییرات اجتماعی و فرهنگی، ضرورت خود را از دست داده‌اند.

انواع فساد:

۱. فساد تصادفی و فساد نظام‌مند:

✓ فساد نظام‌مند در جامعه رایج است و به شکل قاعده‌مند در می‌آید. احتمال کشف و مجازات مجرم، کاهش و انگیزه‌های فساد افزایش می‌یابد زیرا برخلاف حالت اتفاقی، طرفین تمایلی به گزارش کردن خلاف ندارند. نهادها و ضوابط رفتاری با الگوهای غارتگری و دیوان‌سالاری تطابق می‌یابد مانند رواج رشوه.

۲. فساد سازمان یافته و فساد فردی:

✓ در فساد سازمان یافته، سرمایه‌گذاران می‌دانند به چه کسانی رشوه می‌دهند و چه چیزی در قبال رشوه بدست می‌آورند و رشوه، تضمین‌کننده انجام سفارش مورد نظر است.

✓ در فساد فردی، سرمایه‌گذاران باید به چند تن مقام رسمی رشوه بدهند و ضمانتی هم نیست که با تقاضای رشوه بیشتری روبرو نشوند.

✓ فساد سازمان یافته در واقع، پدیده سیاسی است یعنی کسانی که در مواضع قدرت هستند، از دولت و قدرت برای انتقال منافع و عواید نامشروع به خود و وابستگان استفاده می‌کنند.

۳. فساد کلان و فساد خرد:

✓ فساد روسای دولت، وزیران و کارمندان عالی‌رتبه را فساد کلان و فساد کارمندان جز مانند پلیس و ماموران گمرک و مالیات را فساد خرد می‌گویند.

✓ کنترل فساد کلان مقدم بر فساد خرد است.

علل بروز فساد اداری:

الف) معلول علتهای اداری:

۱. عدم دلبستگی کارکنان به سازمان
۲. توزیع نامناسب درآمدها
۳. اعطای اختیارات بیش از حد
۴. پیچیدگی قوانین
۵. عدم توجه به شایسته‌سالاری
۶. نبود نظام تشویق و تنبیه
۷. ضعف ساختارهای نظارتی
۸. نبود شفافیت در فعالیت‌های نظام اداری

ب) فرهنگی و اجتماعی:

۱. فقدان وجدان کاری
۲. ناآگاهی افراد از حدود وظایف دستگاه‌ها
۳. نبود نظام حمایتی از کارکنان دولت

ج) سیاسی:

۱. نحوه تقسیم قدرت سیاسی
۲. نبود آزادی کافی برای نقد قدرت
۳. بی‌ثباتی سیاسی

د) اقتصادی:

۱. فقر گسترده و متولی‌گری دولتی در تمام عرصه‌های سیاست‌گذاری، تنظیم‌کنندگی، تولیدی و توزیعی

◀ مطابق نتایج یک مطالعه در ایران، یک ارتباط قوی و مثبت بین بودجه دستگاه‌های دولتی و فساد اداری وجود دارد.

◀ وظیفه تحقیق و بازرسی در ایران بر عهده قوه قضاییه (سازمان بازرسی کل کشور در اجرای اصل ۱۴۷ قانون اساسی)، کمیسیون اصل ۹۰ و ۸۸ مجلس، سازمان‌های اطلاعاتی، نیروی انتظامی و واحدهای بازرسی و رسیدگی به شکایات وزارتخانه‌هاست.

۵. ساختار بیمار اداری:

- ✓ ساختار اداری جدید در کشور ما در حدود اقرن قبل از مدل بوروکراسی فرانسه و بلژیک اقتباس شد.
- ✓ در نخستین مرحله پیدایش و توسعه بوروکراسی اقتباس شده، ساختار اجتماعی و نظام سیاسی عقب‌مانده قبل از مشروطیت، مانع مهمی در راه استقرار بوروکراسی مدرن در کشور بود.
- ✓ پس از انقلاب مشروطیت با پیدایش دولت ملی، بوروکراسی در کشور شکل گرفت.

علل ناکارآمدی در نظام اداری ایران:

۱. رخنه گروه‌های متنفذ به ادارات (رانت‌خواری و سوءاستفاده)
۲. تولید و توزیع انحصاری بعضی کالاها
۳. کنترل دولتی موسسات مالی و پولی عظیم
۴. وجود رشوه‌های قانونی
۵. تقسیم پست‌های کلیدی به اعتبار وفاداری گروهی
۶. مجازات نشدن سوءاستفاده‌کنندگان

فصل هفتم: نمونه‌هایی از انحرافات اجتماعی در ایران و جهان

✓ خودکشی و اعتیاد از نوع انحرافات اجتماعی نابهنجارانه، قتل، نزاع و سرقت از نوع انحرافات اجتماعی جرایم خشن و کج رفتاری اقتصادی حرفه‌ای، انحراف از نوع اقتصادی ویژه می‌باشد.

خودکشی:

- ✓ نوع خودکشی، حکایت از شدت خودکشی دارد.
- ✓ زنان در اقدام به خودکشی، از انواع رقت‌بارتر و جانگدازتر استفاده می‌کنند زیرا با همه وجود به این اقدام دست می‌زنند و نوع خودکشی را حامل پیامی برای جامعه می‌دانند.
- ✓ مهمترین علت خودکشی عبارتند از اختلافات خانوادگی، مشکلات مالی و شکست عشقی.
- ✓ بیشترین نوع خودکشی در ایران به ترتیب مربوط به حلق‌آویز، خودسوزی و قرص و سم است.
- ✓ مشکلات رونی و اقتصادی، از علل اصلی خودکشی در چین است در صورتی که در ایران، مشکلات اجتماعی و فرهنگی، بیشترین وزن را در میان علل اقدام به خودکشی دارند.
- ✓ در اروپای شرقی دلیل وجود مشکلات ویژه اقتصادی و اجتماعی، نرخ خودکشی نسبت به دیگر کشورهای اروپایی بالاتر است.

اعتیاد:

- ✓ وجود افغانستان در همسایگی ایران و اصرار و علاقه آنان به کشت سودآور خشخاش و قاچاق کم‌هزینه و پرفایده آن به ایران و قیمت ارزان، از جمله موارد مرتبط با عامل بیرونی مصرف مواد مخدر در ایران است.
- ✓ عامل درونی تاثیرگذار بر مصرف مواد مخدر در ایران به اوضاع و احوال اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی باز می‌گردد.
- ✓ در کتب داروشناسی، مواد مخدر را مواد شیمیایی می‌دانند که پروتوپلاسم زنده را تحت تاثیر قرار می‌دهد.
- ✓ افرادی که از جوانی تحت تاثیر نیکوتین قرار می‌گیرند، حداقل ۸ سال از عمرشان کوتاه شده و احتمال ابتلا به سرطان ریه و پروستات در این افراد چندبرابر بیشتر است.
- ✓ شیره گیاه خشخاش بصورت قطرات، جمع و خشک می‌شود و تریاک را بوجود می‌آورد.
- ✓ تریاک دارای ۲ عامل شیمیایی به نام آلکالوئید موسوم به مورفین و کودئین است.
- ✓ از مورفین، هروئین و دیلودید بدست می‌آید.
- ✓ به اعتقاد لیندسمیت، وجه اصلی شناخت اعتیاد عبارت از این است که معتاد معتقد شود راه علاج شکنجه‌های ناشی از محرومیت از مواد، تنها در مصرف مواد نهفته است.
- ✓ در گرایش به سیگار، عوامل مختلفی نظیر باز بودن درهای ورود سیگارهای رنگارنگ و ارزان دخالت دارند.
- ✓ قرص‌های اکستازی، ترکیبی از آمفتامین‌ها بوده و دارای اثرات توهمزایا می‌باشد.
- ✓ حرارت بدن پس از مصرف اکستازی بالا می‌رود زیرا این قرص‌ها روی عملکرد هیپوتالاموس که تنظیم‌کننده حرارت بدن است، تاثیر می‌گذارد.

- ✓ با مصرف اکستازی، حافظه یک حس تقویت و اطلاعات ذخیره شده ظاهر می‌شود. این محرک‌ها فرد را احساسی می‌کند.
- ✓ اولین عارضه مصرف اکستازی، از بین رفتن سلول‌های مغزی است.
- ✓ مصرف داروهای نشاط آور نظیر اکستازی، می‌تواند مقدمه اعتیاد به هروئین و کوکائین باشد.
- ✓ اکستازی، مدتی بعنوان داروی اعتراف‌گیری و شستشوی مغزی توسط ارتش آمریکا مورد استفاده قرار می‌گرفت.
- ✓ ماری جوانا از خرد شدن گلبرگ گیاه شاه‌دانه بدست آمده و ماده موثری که از شیر گل گیاه شاه‌دانه بدست می‌آید، حشیش نام دارد.
- ✓ LSD یکی از مواد توهم‌زا بوده به گونه‌ای که حساسیت دریافت‌های حسی را بطور خارق‌العاده‌ای افزایش می‌دهد و حالت توهم یا سراب‌زدگی، خودنمایی می‌کند. فرد به تدریج از زندگی واقعی دست بر می‌دارد و به خودکشی متمایل می‌شود.
- ✓ مصرف بیش از حد آمفتامین‌ها، ناتوانی سخت جسمانی، امکان فلج شدن و بی‌تفاوتی و افسردگی شدید را بدنبال دارد.
- ✓ ۳ کشور افغانستان، برمه و لاوس در آسیای جنوبی، تولیدکننده اصلی تریاک در جهان هستند.
- ✓ ۳ کشور بولیوی، پرو و کلمبیا در آمریکای لاتین، تولیدکننده اصلی کوک در جهان هستند.

قتل:

- ✓ میزان آدم‌کشی، دقیق‌ترین آمار جرم است.
- ✓ قتل‌ها عمدتاً در زمینه روابط خانوادگی و سایر روابط بین افراد رخ می‌دهند که توسط افرادی که تحت تاثیر الکل یا مواد مخدر هستند، صورت می‌گیرد.
- ✓ بخش قابل توجهی از قتل‌ها ناشی از بی‌ملاحظگی قربانی است که با انجام دادن نخستین حرکت تحریک‌آمیز یا زدن نخستین ضربه، درگیری کشنده آغاز می‌شود.
- ✓ در ایران بسیاری از قتل‌ها ناشی از مشاجرات بی‌اساس و پیرامون موضوعات پیش پا افتاده است.
- ✓ در بین انواع جرایم خشن، قتل نفس، ترسناک‌ترین نوع خشونت است زیرا آسیب وارده بر قربانی، قابل جبران نیست.
- ✓ در ایران، قتل‌های ناشی از مسائل جنسی و ناموسی، بیشترین درصد قتل را به خود اختصاص می‌دهد و استفاده از سلاح سرد برای کشتن، متداول‌تر است.

نزاع:

- ✓ براساس آمار سازمان ملل، آمریکا بالاترین نرخ جرایم خشونت‌ی را در بین تمام کشورهای صنعتی دارد.

سرقت:

- ✓ سرقت، یک نوع کج‌رفتاری اقتصادی است از آن جهت که بصورت آشکار و گاه خشن از سوی افراد طبقه ضعیف صورت می‌گیرد و جزء جرایم خشن محسوب می‌شود.
- ✓ سرقت یعنی تصرف غیرقانونی اموال دیگران با خشونت یا بدون آن.
- ✓ سارقان غیرمسلح برای تسلیم کردن قربانی، به خشونت متوسل شده اما سارقان مسلح، اغلب با تهدید، کار خود را پیش می‌برند.

- ✓ در ایران، استان‌هایی که صنعتی‌تر هستند با افزایش پیچیدگی در تقسیم کار و ارتقای سطح توقع و انتظار افراد در کنار کمبود فرصت‌های شغلی مورد انتظار، دارای آمار سرقت بیشتری هستند.
- ✓ انحراف اجتماعی سرقت، عمدتاً ریشه اقتصادی دارد و یک سارق، قربانی شرایط ویژه اقتصادی و اجتماعی است.
- ✓ جانستون معتقد است در سال‌های رفاه اقتصادی بدلیل افزایش دارایی طبقات متوسط و بالا و نمایش بیشتر این دارایی‌ها و محرومیت نسبی طبقات پایین از این رفاه اقتصادی، سرخوردگان به جبران بخشی از محرومیت خود از طریق سرقت اقدام می‌کنند.

کج رفتاری اقتصادی حرفه‌ای:

- ✓ جرایم یقه‌سفیدان، جرایم حکومتی و جرایم سازمان‌یافته از جرایم مختص دولتمردان و قدرتمندان است.
- ✓ اصطلاح جرایم یقه‌سفیدان نخستین بار توسط ادوین ساترلند بکار برده شد. این جرایم بوسیله افرادی انجام می‌شود که در بخش‌های مرفه‌تر جامعه هستند.
- ✓ کلاهبرداری‌های مالیاتی، رویدادهای غیرقانونی خرید و فروش، کلاهبرداری‌های مربوط به اسناد و املاک، اختلاس، ساخت یا فروش فرآورده‌های خطرناک و آلودگی غیرقانونی محیط، از جمله جرایم یقه‌سفیدان است.
- ✓ جرایم یقه‌سفیدان متضمن استفاده از موقعیت یک طبقه متوسط یا موقعیت حرفه‌ای برای اشتغال به فعالیت‌های غیرقانونی است.
- ✓ جرایم قدرتمندان، جرایمی است که در آنها از اقتدار ناشی از موقعیت، به شیوه‌های تبهکارانه استفاده می‌شود مانند پذیرفتن رشوه از سوی یک مقام رسمی برای تایید یک سیاست خاص.
- ✓ منظور از جرایم حکومتی، جرایم مقامات حکومتی از جمله محو اقوام، بمباران‌های دسته جمعی مردم عادی، آدم‌سوزی‌ها و نیز اعمال غیرانسانی نیروهای انتظامی مانند کتک زدن، کشتن افراد مظنون، رشوه گرفتن، کمک به سازمان دادن شبکه‌های تبهکارانه و جعل یا پنهان کردن اسناد و مدارک است.
- ✓ منظور از جرایم سازمان‌یافته، فعالیت‌های کلان سوداگرانه غیرقانونی است.
- ✓ یکی از جرایم سازمان‌یافته، قمار و شرط‌بندی غیرمجاز است.
- ✓ تجارت مواد مخدر، یکی از صنایع تبهکارانه بین‌المللی است.
- ✓ در ایران، جرایم سازمان‌یافته اقتصادی با استفاده از رانت‌های اطلاعاتی در قالب خرید و فروش سهام کارخانه‌های بزرگ، خرید و فروش زمین‌های شهری و روستایی، استفاده از تسهیلات عظیم بانکی، عقد قراردادهای پیمانکاری با دولت با استفاده از نزدیکی به صاحبان قدرت صورت پذیرفته است.